Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 31 (11229) 1980 чылдың февраль 6, среда

1925 чылда үндезилеттинген

Өртээ 2 көп.

МОСКВАДА КЕЛГЕН

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалаазы ёзугаар Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң болгаш Улусчу-революстуг чөвүлелиниң делегациязы Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң ТК-зының Даргазы, Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң Даргазы Хенг Самрин баштадыр албанның найыралчы аян-чорууң кылып, февраль 4-те Москвада келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, албанның өске-даа кижилери делегацияны аэродромдан барып уткаан.

Совет-кампучи чугаалажыышкыннар

Совет-кампучи чугаалажыышкыннар февраль 4-те Кремльде эгелээн. Чугаалажыышкыннарда киржип турарлар:

совет таладан — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев (делегацияның баштыңы), СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. В. Архипов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Экономиктиг харылзааларның күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков;

кампучи таладан — Кампучия Улус Республиканың Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң ТК-зының Даргазы, Улусчу-революстуг чөвүлелиниң Даргазы Хенг Самрин (делегацияның баштыңы), Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, национал камгалал министри, Кампучия Улус Республиканың улусчу-революстуг армиязының кол командылакчызы Пен Сован, Чаңгыс аай фронтунуң ТК-зының кежигүнү, Кампучияның даштыкы херектер министри Хун Сен, Кампучияның информация, парлалга болгаш культура министри Кео Чанда, Кампучияның кадык камгалал болгаш социал хандырылга министри Ну Бенг, Чаңгыс аай фронтунуң ТК-зының кежигүнү, улус өөредилгезиниң министри Чан Вен, иштики болгаш даштыкы садыг министри Танг Сарым, Кампучияның улусчу-революстуг армиязының тылының начальниги Ди Пхын, Кампучия Улус Республиканың ССРЭ-де элчини Кео Прасат.

Политиканың, экономиканың, эртем-техниканың болгаш культураның талазынга совет-кампучи кады ажылдажылганың айтырыглары чугаалажыышкыннар киржикчилериниң кол кичээнгейинге турган. Кампучияның национал экономиказын болгаш культуразын чаарты хөгжүдеринге Совет Эвилелиниң улам ыңай дуза чедирериниң хемчеглерин көрген.

Делегейде тургустунуп келген байдалга хамаарыштыр санал-оналдар солчуушкунунуң үезинде ийи тала дүшкүүрлүг чорукту чавырлыдырарының херээн улам шиитпирлиг камгалаарының, делегей байдалын чогумчударын база күрүнелер аразынга үре-түңнелдиг болгаш кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганы чедип алырының эргежок чугулазын онзалап демдеглээн.

Чугаалажыышкыннар чүректиң ханызындан, эш ёзузунуң болгаш бүрүн билчиишкинниң байдалында эртип турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. П. Фирюбин, ССРЭ-ниң Кампучияда элчини О. В. Босторин олар чугаалажыышкыннарга олурушкан.

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң ТК-зының Даргазы, Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң Даргазы Хенг Самрин баштаан Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң болгаш Улусчу-революстуг чөвүлелиниң делегациязының алдары дээш февраль 4-те Кремльдиң Улуг ордузунга дүъштеки шайлалга тургускан.

Совет таладан ол шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, М. С. Соломенцев, К. В. Русаков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң күрүне комитеттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери чораан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев ол дүъштеки шайлалгага чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ

чугаазы

Хүндүлүг эш Хенг Самрин!

Хүндүлүг эш Пен Сован!

Эштер!

Хостуг болгаш чаартынган Кампучиядан хүндүлүг аалчыларга байыр чедирер өөрүшкүлүг болуп тур бис. Пол Поттуң араатанзыг өлүрүкчү ёзу-чурумун дүжүр октаанындан бээр чыл бичи-ле ажыг үе эрткен. Хуусаа улуг эвес-тир. Ынчалзажок силерниң буруңгу нацилярның сорук кирип, ханы балыгларны экиртип, чаа амыдыралды тургузуп турарын көөрү аажок өөрүнчүг-дүр.

Совет-кампучи найырал база катап тургустунган. Бистер, совет кижилер, чурттуң национал камгаланыышкыны дээш силерниң демиселиңерни эң эгезинден тура-ла деткий бергенивиске, чөптүг, шынныг хереэңерниң талазынга кезээде туржу бергенивиске чоргааранып бис.

Совет Эвилели биле Кампучия бот-боттарындан ырак турар, ынчалза-даа чугаалажыышкыннарның көргүскени ёзугаар алырга, бистиң бодалдарывыс чаңгыс угда чоруп турар-дыр. Дүшкүүрлүг чорукту, делегейниң база катап баксырай берген байдалын ажып эртер — ам ол нийти сагыш салыышкын Черниң улустарының мурнунда турар. Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкыны — хөй янзы күжениишкиннерниң түңнели-дир, ол — тайбыңга ынакшылдыг күрүнелерниң нийти чаалап алышкыны-дыр. Ынчангаш оон үре-түңнелдерин чок кылыр арганы угаан-сарыылын ышкынган империалистиг күштерге берип болбас.

Совет Эвилели кандыгыл дээрге, делегей ареназынга 70 чылдарда чедип алдынган ындыг чаагай чүүлдерни кымга-даа дужуп бербес бис, дедир баспас бис. Харын улам бурунгаарлаарын эргежок чугула кылдыр санап турар бис. Ол чорук боо-чепсекти эндере бүдүрерин шеглээринге-даа, Мурнуу-Чөөн Азияда, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте месилдежиишкинниг байдалдарны чок кылырынга-даа, эрик кавыларының күрүнелериниң саналдап турары ышкаш, Индий океанны тайбыңның зоназы болдурарынга-даа хамааржыр. Бир эвес быжыг тайбынче аппар чылдар болза, биске ындыг орук бүрүзү таарыжыр болгаш күзенчиг.

Аажок улуг шылгалдаларны таварты эрткен Кампучияның улузунга тайбыңны болгаш оожургалды, чаагай чорукту болгаш депшилгелиг түңнелиилде күзеп каарын чөпшээреп көрүңер.

Силерниң чедиишкиннериңер дээш, эргим эштер!

Совет Эвилелиниң болгаш Кампучияның аразынга найырал дээш!

Бүгү делегейге тайбың дээш!

Хенг Самрин чүве чугаалаан.

Эш ХЕНГ САМРИННИҢ

чугаазы

Эргим эш Леонид Ильич Брежнев!

Эргим эштер!

Кампучия Улус Республиканың национал камгаланыышкынының болгаш Улусчу-революстуг чөвүлелиниң делегациязының мурнундан улуг Лениниң Төрээн чурту, Октябрьның Улуг революциязының Төрээн чурту — Совет Эвилелинге келир арганы тывысканы дээш чаагай сеткил ханыышкынын илередирин чөпшээреп көрүңер. Совет күрүнениң удуртукчуларының болгаш совет улустуң талазындан бистиң делегациявыска көргүскен эвилең база өөрүнчүг хүлээп алыышкын дээш аажок улуг өөрүп четтиришкинни илергейлеп тур мен.

Бистиң адывыска эш Брежневтиң чап-чаа чугаалаан сеткилдиң ханызындан сөстери совет улус бистиң чонувуска хамаарыштыр дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын, акы-дуңма бузулбас найыралды илергейлеп турарын көргүзүп турар-дыр. Кампучи улус база совет улуска хамаарыштыр дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын болгаш акы-дуңма найыралды илергейлеп турарын бодумнуң ээлчээмде чугаалап каарын менээ чөпшээреп көрүңер. Кампучи улуска, Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунга болгаш Улусчу-революстуг чөвүлелинге көргүзүп турар аажок улуг дузаламчызы, эп-сеткил каттыштырылгазы дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Брежневке, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Косыгинге, СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың өске-даа удуртукчуларынга аажок улуг өөрүп четтиргенивисти илергейлеп турар бис. Ол бузулбас эп-сеткил каттыштырылгазын чүү-даа чайгылдырып шыдавас.

Эргим эш Брежнев!

Эргим эштер!

Коммунистиг партияның — улуг Лениниң партиязының мерген угаанныг удурткулгазы-биле шылгараңгай тииленгелерни чедип ап, сайзыраңгай социализмни тургускан болгаш ам бодунуң ынак Төрээн чуртунуң черинде коммунизмни чедиишкинниг тургузуп, империализмге, колониализмге, неоколониализмге, экспансионизмге, пекинчи улуг күрүнезирек шовинизмге удур, моолчуушкунуң бүгү хевирлеринге удур, бүгү-ле реакцыылыг күштерге удур, тайбың, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш демиселди чорудуп турар бүгү совет улуска сагыш-сеткилдиң ханызындан байыр чедирип тур бис. Эш Брежневтиң көдүрген чоокта чаагы тайбың эгелекчи саналдары делегейниң дүшкүүрлүг чорууң чавырлыдырарынче, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны база айыыл чок чорукту быжыглаарынче угланган. Совет Эвилелиниң делегейде ат-алдары чайгылыш чок өзүп орар.

Эштер болгаш өңнүктер!

Бодунуң өндүр улуг тииленгезиниң болгаш Кампучия Улус Республиканы тургусканының бир чыл оюн, бодунуң чонунга хамаарыштыр өлүрүп кырарының политиказын чорудуп турган пол-потчу ёзу-чурумдан чуртту хостааныйның бир чыл оюн кампучи улус бо чылдың январь 7-де байырлалдыы-биле демдегледи. Иштики айтырыгларны, чуртту катап тургузарының сорулгаларын шиитпирлээри-биле чергелештир, Улусчу-революстуг чөвүлел тайбыңның, кая-даа каттышпастың, хамаарышпас чоруктуң, конфронтациядан кожазында күрүнелер-биле тайбыңче эргилиишкиннин дашткы политиказын чорудуп турар, ол чорук Мурнуу-Чөөн Азияга тайбың болгаш айыыл чок чоруктуң херээнге чугула салыышкын болур-дур.

Ам безин 30 ажыг күрүнелер болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннер Кампучия Улус Республиканы хүлээп көрген. Делегей ареназынга Кампучия Индий-Кыдаттың бүгү үш чурту ышкаш, шак-ла ындыг туруштардан туржуп турар. Хамаарышпас чорукту, демократияны, бүрүн бүдүн девискээрлиг турарын хүндүлээрин, иштики херектерни холгаарлавастың болгаш маргылдаалыг бүгү айтырыгларны тайбың арга-биле шиитпирлээриниң принциптеринге үндезилээш, Мурнуу-Чөөн Азияның бүгү чурттары-биле тайбынче үр үелиг кады ажылдажылгаже чүткүл салып турар бис, тодаргайлаарга, Мурнуу-Чөөн Азияны тайбыңның, хамаарышпас чоруктуң, хосталганың, нейтралитеттиң, оожургалдың болгаш чечектелиишкинниң зоназы болдурар сорулга-биле удур-дедир халдашпас дугайында Таиланд, Малайзия, Индонезия, Филиппины, Сингапур-биле чугаалажыышкыннарны эгелээринге болгаш керээлерни чарарынга белен бис.

Кампучи улуска көргүзүп турар аажок улуг дузаламчызы болгаш деткимчези дээш совет улуска, СЭКП ТК-га болгаш Совет чазакка бүгү кампучи улустуң, Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң болгаш Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң өмүнээзинден, бо таварылганы ажыглап алгаш, база катап сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиришкинни илергейлеп тур мен. Боттарывыстың ээлчээвисте Совет Эвилелиниң ёзулуг өңнүктери болурун күзеп турар болгаш бистиң акы-дуңма ийи чурттарывыстың аразынга найыралды база кады ажылдажылганы быжыглаарынче болгаш калбартырынче бүгү күжениишкиннеривисти салыр бис. Бистиң делегациявыстың аян-чоруу Кампучияның болгаш Совет Эвилелиниң аразынга харылзаалар хөгжүлдезинге салыышкын болур дээрзинге бүзүрелимни илергейлеп көрейн.

Бистиң нийти тииленгелеривис дээш, кампучи болгаш совет улустарның аразынга найырал, дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазы, акы-дуңма ёзузу дээш, бүгү талаларга бистиң улустарывыстың чедиишкиннерлиг болуру дээш, эш Брежневтиң, эш Косыгинниң, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң өске-даа удуртукчуларының кадыы дээш, кампучи делегация кежигүннериниң, мында олуржуп турар бүгү эштерниң кадыы дээш куннага көдүрерин саналдап тур мен.

* * *

Эштер Л. И. Брежнев биле Хенг Самринниң чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары каш удаа үзе кирип турган.

Дүъштеки шайлалга эптиг, эвилең, найыралчы байдалга эрткен.

(СЭТА)

ЧЕТТИРГЕНИМ ИЛЕРЕТТИМ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң «Правда» солуннуң корреспондентизиниң айтырыгларынга харыызын солуннарга парлаан болгай. Ону номчуп таныштым. Делегейге быжыг тайбың дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чайгылыш чок демиселиниң база бир чайынналчак херечизи ол-дур.

Бүгү совет кижилер тайбың дээш демисежип, ону чырык чер кырынга быжыглаарының оруун дилеп турда, АКШ-тың президентизи Дж. Картерниң администрациязы ол чаагай херекке ажыы-биле удурланып турар. Ол дугайында эш Л. И. Брежнев мындыг сөстер-биле илереткен: «СБК-2 керээ дээн чижектиг чугула документини амыдыралга боттандырары чепсегленииишкинни дужүрериниң талазы-биле улуг базымнарны кылырынга орукту ажыткан турар ийик.. Ол документиге ат салыры билек, АКШ-ка ону дораан карартып эгеледи, а ону күштүг болдуруп бадылаарының айтырыын керээниң удурланыкчылары шуут боттарынга ажыглап, бадылаарын бар-ла аргалар-биле болдурбазынче — АКШ-тың чазааның бөлүктериниң талазындан эскербээченнээшкини-биле көрген».

Бистер тайбың дээш туржуп турар бис. Стратегтиг боо-чепсекти кызыгаарлаар дээш чардынган керээге бистиң партиявыстың болгаш күрүневистиң удуртукчузу сеткилиниң ханызындан ат салган. Ону совет кижилер, тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетен изин-биле деткээн. Ындыг турбуже америк администрациязының дайынзырактары ону өжеп турары кончуг багай-дыр.

Пенсионер кижи мен. Назыхарым дөгүй берген. Дайын үезинде бергелерни база көрдүм, тайбың иштиң аас-кежиктиг амыдыралдың дээжизин база четтирип чор мен. Шынап-ла, тайбың амыдыралдан, чырык хүнден эргим чүве делегейде чок. Ол дээш могаг-шылаг чок демисежип турар Коммунистиг партияга, Совет чазакка, эш Л. И. Брежневтиң бодунга өөрүп четтиргенимни илереттим.

Ч. ХЕРТЕК.

Бай-Тайга район.

МОСКВА. Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң ТК-зының Даргазы, Кампучияның Улусчу-революстуг чөвүлелиниң Даргазы Хенг Самринге баштаткан Кампучияның Национал камгаланыышкынының чаңгыс аай фронтузунуң болгаш Улусчу-революстуг чөвүлелиниң делегациязының чедип келгени.

ЧУРУКТА: аэродромга уткуушкун үезинде. (СЭТА). (Чурукту фототелеграф-биле алган).

АПРЕЛЬ 19 — Коммунистиг СУББОТНИК ХҮНҮ

СУРГУУЛДАР ДЕТКИП ТУР

В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнга тураскаатканкоммунистиг субботникти апрель 19-та эрттирер дээн Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелээшкинин бистиң республиканың ажылчылары, хоорайның ортумак өөредилге черлериниң сургуулдары изин-биле чүүлдүгзүнүп, бир үн-биле деткип турар.

Дүүн башкы училищезинге москвачыларның апрель 19-та коммунистиг субботник эрттирер дугайында эгелээшкинин деткииринге тураскааткан байырлыг шугум чыскаалы болган. Анаа училищеде комсомол организациязының секретары Л. Кравченко эрткен күш-ажылчы семестрде училищениң тудугжу отрядының ажылын, сургуулдарның күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын сактып дыңнатпышаан, москвачыларның эгелээшкинин училищениң сургуулдарының бир үн-биле деткип турарын чугаалаан.

Ооң соонда училищеде партия организациязының секретары Ирина Владиславовна Шестакова сөс алгаш, коммунистиг субботниктер совет улустуң амыдыралында эң улуг болуушкун дээрзин, улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге, чоннуң коммунистиг ёзуга кижизидеринге коммунистиг субботниктер чугула рольду ойнап турар дээрзин онзалап айыткаш, миллион-миллион совет кижилер-биле кады ол күш-ажылчы байырлалдың хүнүнде училищениң бүгү сургуулдары, башкылары-биле кады Төрээн чурттуң чечектелиишкини дээш улуг көдүрлүүшкүнүг ажылдаар деп чугаалаан.

Училищениң эки өөредилгелиг сургуулдары үшкү болгаш ийиги курсчулар А. Моңгуш, К. Маады олар боттарының бөлүктериниң күш-ажылчы байырлал хүнүнде чүнү кылырын, канчаар ажылдаарын чугаалааннар.

Училищениң 400 ажыг сургуулдары ол хүн башкылары-биле кады хоорай чаагайжыдылгазынга, училищениң девискээрин аштап, арыглап, чаагайжыдып ажылдаарлар.

* * *

Шак ындыг байырлыг шугум чыскаалы көдээ ажыл-агый техникумунга база ол хүн болган. Техникумнуң директору Д. А. Колесников коммунистиг субботникти апрель 19-та эрттирер дээн москвачыларның эгелээшкинин техникумнуң сургуулдарының, чаңгыс кижи дег, деткип турарын чугаалаан.

Ол хүн техникумнуң башкылары, сургуулдары — шупту 500 ажыг кижи хамаарышкан участоктарының чаагайжыдылгазынга ажылдаар.

БИСТИҢ КОРР.

Соңгукчуларның В. В. Кузнецов-биле ужуражышкыны

Бистиң ниитилеливистиң амыдыралынга Советтерниң ролю канчаар-даа аажок улуг. Чогаадыкчы марксизм-ленинизминиң шылгараңгай документизи — ССРЭ Конституциязынга дүүштүр социалистиг демократияны улам ыңай хөгжүдериниң болгаш хандырарының программазын амыдыралда хажык чок боттандырып турар. Ооң херечизи болза ам болур соңгулдаларга белеткел болур.

Электросталь соңгулда округунуң талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга бүрүткелип турар, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы Василий Васильевич Кузнецов-биле соңгукчуларның ужуражышкыны Москва чанында Электросталь хоорайга февраль 4-те болган.

Чоннуң амыдыралынга партияның удуртукчу ролюн ужуражышкынның киржикчилери онзалап демдеглээн. Хүндүлүг президиумга эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын соңгуур дээн саналды изиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Электростальдың ажыл-ишчилери В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюн, төлептиг уткуп, РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны шалыпчы күш-ажылы-биле демдеглеп турарлар. «Электросталь» заводтуң каң эзилдирикчизи — депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Д. Постников, «Электросталь» бүдүрүлге каттыжышкынының партком секретары В. И. Хизов, № 9 «Мособлстрой» трестиң бригадири А. П. Воронцова болгаш өскелер-даа ол дугайын чугаалап турган.

В. В. Кузнецовтуң чугаазын соңгукчулар чылыы-биле уткаан. СЭКП-ниң болгаш ооң Төп Комитединиң долгандыр совет кижилерниң ыяк сырый каттыжышкыны, бистиң чонувустуң база бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң чаагай чоруунга могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазы дээш эш Л. И. Брежневке совет кижилерниң изиг өөрүп четтиришкини чурттуң бүгү-ле республикаларының хөй санныг күш-ажылчы коллективтеринге депутатка бирги кандидат кылдыр Леонид Ильич Брежневти адаанында илергейлеттинген деп, ол демдеглээн.

РСФСР-ниң Дээди Совединге эрткен соңгулдалардан бээр үениң дургузунда чурттуң чедип алган чедиишкиннерин депутатка кандидат тодаргай чугаалаан. Ол бүгү чылдарда совет кижилер коммунистиг тургузуушкунуң оруу-биле бурунгаар бүзүрелдиг чорупкелген. Чер кырынга тайбыңны хевээр арттырарынга база быжыглаарынга партия улуг сагыш салышкынын илергейлеп турар.

Ёзулуг-ла улусчу эрге-чагырганың органнары — улус депутаттарының Советтери Коммунистиг партияның доктаамал сагыш салыр чүүлү болуп келген болгаш ындыг болуп артып-даа турар. Оларның бүрүн эргелерин калбартырының, коммунистиг тургузуушкунга ролюн бедидериниң талазы-биле хөй-хөй хемчеглерин партия ажылдап кылган болгаш боттандырган.

Бо чыл — СЭКП-ниң XXVI съездизинге идепкейлиг белеткелдиң чылы деп, депутатка кандидат демдеглээш, совет улус партияның болур съездизинге чедир коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерин чедип алыр дээрзинге бүзүрелин илергейлээн.

(СЭТА).

Соңгукчуларның Б. Н. Пономарёв-биле ужуражышкыны

Саратовтуң Заводск соңгулда округунуң соңгукчуларының РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Борис Николаевич Пономарев-биле февраль 4-те болган ужуражышкынның киржикчилери СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң тайбыңга ынакшылдыг ленинчи дашткы политиказын изин-биле чүүлдүгзүнүп база деткип турарын олар медеглээннер.

Чыылганнар хүндүлүг президиумга эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

Областың ажыл-ишчилери коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң төлээлекчилери дээш бадылавышаан, бүгү совет кижилер ышкаш, соңгулдалар хүнүнде Ада-чурттунуң улам ыңайгы чечектелиишкини дээш, чер кырынга тайбың дээш бадылаар апаар деп, санал бергеннер онзалап демдеглеп турган. Беш чылдың доостур чылын шалыпчы ажылдың, ленинчи ёзу-биле ажылдаарының чылы болдурарынче күш-ажылчы коллективтер чүткүп турар дээрзин ужар чүүл заводунуң директору А. И. Кривохижин, № 1 «Саратовхимтяжстрой» трестиң дашчылар бригадири Н. А. Шамбур, № 84 ортумак школаның директору Н. А. Корябина болгаш өскелер-даа демдеглээн.

Подшипник заводунуң слесарьлар бригадири — депутатка кандидаттың бүзүреттирген кижизи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Горбунов Б. Н. Пономаревтуң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан.

Чыылганнарның чылыы-биле уткааны Б. Н. Пономарев чүве чугаалаан. Партияның болгаш чоннуң быжыг чаңгыс эвин, Коммунистиг партияны, Төп Комитетти, Лениниң херээниң шынчы уламчылакчызы, амгы үениң шылгараңгай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы эш Л. И. Брежневке баштаткан ТК-ның Политбюрозун долгандыр совет кижилерниң сырый каттышканын соңгулда кампаниязы база катап тодаргай көргүзүп турар-дыр деп, ол онзалап демдеглээн.

Депутатка кандидат ооң соонда чурттуң экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүлдезиниң айтырыгларынга, Саратов областың ажыл-ишчилериниң чедиишкиннеринге доктааган.

Б. Н. Пономарев делегей айтырыгларынга улуг кичээнгейни салган. Делегей ареназында байдал чидигленген деп ол демдеглээн. Ынчалза-даа дүвүрээриниң азы бүзүревес чоруктуң үндезин-барымдаазы совет кижилерде чок. Чавырлыышкынның херээ дириг хевээр. Барыын чүктүң агрессчи бөлүктериниң болгаш оларның пекинчи дузалакчыларының айыылдыг кара сагыштарын чүгле үзер эвес, харын-даа тайбыңның, айыыл чок чоруктуң болгаш социал чаартылгаларның оруу-биле бурунгаар чорууруунуң бүгү-ле болдунар аргалары бөгүн-даа бар болуп турар.

Тайбыңның, чавырлыышкынның, кады ажылдажылганың болгаш улустар аразынга бот-болуун билчир чоруктуң политиказын СЭКП моон соңгаар-даа быжыг турушту чорудар болгаш делегейниң чаа дайынын чайладыр дээш, чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрер чорукка удур, боо-чепсекти дүжүрери дээш демисежир апаар деп, депутатка кандидат чугаалаан.

(СЭТА).

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

СЭКП ТК-ның ноябрь (1979 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин—амыдыралга

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛДААРЫНГА МАГАДЫЛАЛ

Онгу беш чылдың дөртку чылы доозулган. Районнуң ажыл-агыйлары, күш-ажылчы коллективтери эрткен чылын кылдынган ажылдарын түңнеп, боттарының мурнунда сорулгаларны тодаратпышаан, В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден хүнүнден бээр 110 чыл оюн төлептиг уткууру-биле бедиткен хүлээлгелерни ап турар. Эрткен чылын районнуң ажыл-агыйлары болгаш коллективтери боттарының мурнунда салдынган планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге багай эвес түңнелдерни чедип алган. Улус ажыл-агыйының планныг онаалдаларын күүседиринче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаарынче хамыктың мурнунда партия эге организацияларының болгаш партбөлүктерниң шайынчы аргашыннаазын бедидеринче партия райкому, ооң бюрозу кичээнгейин салган. Амгы үеде районнуң бүгү коммунистериниң барык 70 хуузу материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап, планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге боттарының авангардчы ролюн көргүзүп турар. Оларның хөй кезии малчыннар, механизаторлар, тудугжулар.

Мурнунда хүлээп алган шиитпирлерниң, коммунистерниң кылган шүгүмчүлелдиг саналдарының боттанышкынының дугайында база планнар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүселдезиниң дугайында отчёттарны, дыңнадыгларны партия райкомунуң бюроларынга, пленумнарынга, коммунистерниң хуралдарынга дыңнап, чугаалажып, доктаалдарның боттанылгазын организастап турар. Чижээ, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң болгаш коммунистерниң планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерин күүседириин организастаарынга киржилгезиниң талазы-биле «Тээли» совхозта парткомнуң чорудкан ажылының, «Мурнакчы», «Бай-Тал» совхозтарның парткомнарының планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседири-биле партияның үстүкү органнарының болгаш боттарының хүлээп алган доктаал-шиитпирлерин канчаар күүседип турарының дугайында база өске-даа айтырыгларны чугаалашкан. Бо чорук оларның харысалгазын болгаш идепкейин, организакчы чорууң улам бедиткен.

Амгы үеде «Кара-Хөл», «Бай-Тал» совхозтарның, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак СБФ-зиниң парторганизациялары планныг онаалдалар күүседиринче коммунистерниң болгаш коллективтиң бүгү ажыл-ишчилериниң күжүн идепкейлиг организастап турар.

Бо болгаш өске-даа ажылдарны чорутканының түңнелинде район онгу беш чылдың дөрт чылдарында сүт бүдүрериниң, ону күрүнеге садарының планнарын ажыр күүсеткен. Күрүнеге сүт садарының планын 100,6 хуу күүседип, пландан ажыр 95,4 тонна сүттү саткан. «Мурнакчы», «Кара-Хөл» совхозтар дөрт чылда сүт садар планын 100,5 хуу күүсеткилээн.

Дөрт чыл бурунгаар районга бот-орулга-чарылгалыг септелге-тудуг организациязын тургускан. Коллективтиң администрациязы, ында партия эге организациязы (секретары В. Д. Байдос) күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, сагылга-чурумну быжыглаарынче, планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче угланган организастыг болгаш политмассалыг ажылдарны багай эвес чорудуп келген. Ооң түңнелинде участок беш чылдың дөрт чылдарының планын 115,6 хуу күүсеткен. Дөрт чылдарның планнарын районнуң харылзаа белдири, райпо, кино четкизи база чедиишкинниг күүсеткилээн.

Эрткен чылын район мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң күрүне планын 102,4 хуу, өшкүнүң 108,6 хуу күүсеткен. Бо көргүзүглерни «Мурнакчы», «Кара-Хөл», «Бай-Тал» совхозтар база ажыр күүсеткен. 1978 чыл-биле деңнээрге, районнуң совхозтарының малы чүзүн аайы-биле өзүлделиг болган. Ол чедиишкиннерге төлептиг үлүүн киирген мурнакчылар хөй. Районда 54 малчыннар малдың чаш төлүн камгалап алыр, дүк кыргыыр талазы-биле дөрт чылда планнарын күүсеткеннер. Оларның иштинде «Бай-Тал» совхозта И. Сүзүкей, Э. Эрелчин, «Мурнакчы» совхозта Ч. Кара-Доңгак, О. Сецен-Дамбаа, «Тээли» совхозта С. Сандю олар ышкаш мурнакчылар төрүүр чүс баштан-на 105—113 хураганнарны болгаш анайларны камгалап алган. Олар бир хойга онаажтыр 2—2,5 кг чедир дүктү кыргып, социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткилээн.

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак СБФ-зинде коммунист саанчылар партия обкомунуң кежигүнү Р. Билчей, К. Сагды, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат А. Билчей бир саар инектен-не 1900—2020 кг сүттү саап алгаш, хүлээлгелерин 105—110 хуу күүсеткеннер. Ферма күрүнеге сүт садар планын эрткен чылдың декабрының эгезинде-ле ажыр боттандырган. Мал ажылының продуктулуун бедидер дээш демиселге фермада, бригадада парторганизацияның киирип келген үлүү улуг. Күш-ажылчы коллективти быжыглаар, сырый каттыштырар, ажылдың шынарын болгаш ажыктыын бедидер талазы-биле ажылды партбюро чогаадыкчы өзү-биле чорудуп турар. Парторганизацияның учёдунда 20 коммунист бар. Олар шупту саанчылар, инек кадарчылары, бызаа ажаакчылары.

Ында партбюро секретары Р. Билчей партийжи организастыг, политмассалыг ажылды перспективтиг планга үндезилеп чорудуп, кол кичээнгейни бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче угландырып, социалистиг хүлээлгелерни, планныг даалгаларны күүседиринге чүгле коммунистерниң эвес, өске-даа ажыл-ишчилериниң харысалгазын бедиткен.

Үстүнде чугаалаттынган чамдык түңнелдер ленинчи юбилейниң чылында шалыпчы ажылдаарынга магадылал бооп турар. Ынчалзажок СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлеринге, ацаа СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айтышкыннарынга дүүштүр алыр болза, бистиң ажылывыста чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар, четпестер хөй. Онгу беш чылды күүсединге чамдык көргүзүглер талазы-биле контроль чурагайлардан район хожудап турар. Мал болгаш чер ажылының продуктулуу амдаа чавыс, малдың өлүр, хораар чоруу хөй болуп артпышаан. Төрүүр чүс баш малга онаажтыр ап турар чаш төл планнаттынганынга ыракта четпес. Улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларында бар курлавырлар ыракта чедир ажыглаттынмаан. Эрткен чылдың түңнелдерин ханы анализтеп, сайгарып көргеш, районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары ол бүгүдеп шыңгыы түңнелдерни кылгаш, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, моон соңгааргы сорулгаларже угландырган.

Районнуң экономиказының кол адыры — мал ажылы чүве төлээде, ону улам ынай хөгжүдериниң, мал продуктуларын көвүдедириниң айтырыгларын районнуң партия организациязы кичээнгейниң төвүнде тургускан. Амгы үеде районнуң совхозтарында 73 муң ажыг хой, өшкү, 8187 баш бода, 1155 чылгы хүр-чаагай кыштап турар.

Кыштаг бүрүзүнге мал чеми, дус, сугну чогуур үезинде чедирип, бригада бүрүзүн район төвүнүң организацияларынга, малчын бүрүзүн партия райкомунуң кежигүннеринге, депутаттарга быжыглаан. Олар ында кыштаглаашкынны хүр-чаагай эрттиреринге дузаны чедирип, боттуг ажылдарны организастап турар. Ээр-Хавак СБФ-зинде, «Мурнакчы» совхозтуң төп бода фермазында бөдүүн мал чеми ылбырадыр херекселдер бар.

Районнуң ажыл-ишчилериниң эрткен чылда алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин түңнеп, онгу беш чылдың сөөлгү чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. 1980 чылда мурнувуста сорулгалар улуг. Күрүнеге 1510 тонна эътти, 550 тонна сүттү, 153 тонна дүктү садар. Төрүүр чүс баш малга онаажтыр 85 бызааны, 90 анай, хураганы камгалап алыр. Бо бүгү хүлээлгелерни күүседир база ам болур соңгулдаларга чедиишкинниг ужуражыр дээш партийжи организастыг болгаш политмассалыг ажылды чер болганда күштелдирип, чедиишкиннерни улам быжыглаар талазы-биле ажылды парторганизациялар калбартып турар.

Д. ДАНЗЫН-ООЛ,
СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары.

БИСТИҢ КАНДИДАТТАРЫВЫС

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

ФЕКЛА чанчыккан аайы-биле дыка эрте туруп келген. Өрээл иштинде удуп чыткан улусту оттурбазы-биле аяар кухняга баргаш, деңин кыпсыпкан. Чаа-ла беш шак. Даштын кудумчуда кышкы дүн хевээр. Даң хаяазының чырып кээри ам-даа ырак. Фекла далаш-биле кеттинип алгаш, даштыгаа үнүп келген. Ажыг чывар доразын-на оон долбанныг чаагын суйбай каапкан. Соок тынышы куу тумандан чүү-даа көзүлбес. Харын өрү дээрде сылдыстарның кыржың булут өттүр чивеннешкени илден.

Фекла Алексеевна суур адаанда фермаже шиглей базыпкан. Бо кокпа орукту, мындыг караңгы эртеннерде Фекла Алексеевна фермаже та чеже катап чораан! Бодап көрүңер даан: ол ында 23 чыл саанчылап турар-дыр. Фермага чоокшулап келгенде, туман, хыраа аразында шыгыраан дааш дыңналган соонда, кижи кыйгырган.

— Фекла! Адыр, мана!

Валентина Лукинаның үнүн Таль доразын-на танып каан.

Ийилээ ужуражып алгаш, кожаландыр базыпканнар.

— Фекла Алексеевна, районнуң мурнакчы малчыннар хуралындан орай келдиңер бе?—деп, Валя айтырган.

— Орай келдим. Инектерим дүүн орта сагдынган ирги бе деп сагыш човаш, бо дүне удуп чададым ышкажыл, Валя.

— Оларны солукчу саанчы чогуур өйүнде сагган чүве.

—Ынчаарга-ла ажырбас-тыр.

— Че, хуралга бистиң фермавыстың дугайын база чугаалады ыйнаан але, Алексеевна?

— Чугаалавайн канчаар! Харын аажок мактады.

— Бистиң фермавыс республикада безин ат-сураглыг болуп турар, ындыг але, Алексеевна?

— Ындыг. Ынчангаш улам-на күжениишкинниг ажылдаары бистен негеттинип турар.

ФЕРМАГА ЧЕДИП келгенин хөөрежир дээш эскербейн барганнар. Туман, бус аразындан кажаалар бо көстүп келген. Саанчылар чаа-ла кээп эгелеп турган.

Фекла Алексеевна кажааны ажыткаш, кире берген. Инектерниң тынышы артында чылыш кылынган. Силостуң хойтпаксыг, ажыгзымаар чыды саанчының думчуунга кээп каккан. Бир инээ ону танып кааш, чыткан боду туруп келгеш, думчуун чылгаңнап, чем эрей берген.

— Мени чоктап турдуң бе? — дээш, Фекла инээн суйбап эргелетпишаан, эмиин туткулаан.—Сүдүң саамчаан-дыр. Ам саар мен.

Эртенги саалда эгелээн. Делгем кажааның иштинге бүгү саанчылар инектерин саап турза-даа, артык шимээн, дааш чок. Инектерни шугулдадып, дүвүретпес. Ынчангаш инектиң сүдү бүрүнү-биле саап алдынар..

Фекла Алексеевна-биле бис кежээки саалда доозулган соонда, ферманың кызыл-булуңунга ужуража бердивис. Даштындан көөрге, кижи ортузу чедип чоруур назылыг хире, дурт-сыны чазадак-шилгедек, арны-шырайы чазык-чаагай кижи болду. Мээң айтырыымга ол допчу харыылап олур.

Фекла Алексеевна Таль 1957 чылда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Алаак фермазынга саанчылап ажылдай берген. Баштайгы удаазында инек саарынга чаңчыгып өөренири аңаа дыка берге болган. Ынчалза-даа 18 харлыг хып дээн аныяк кыс таваржып турган бергелерге торулбаан, ферманың хоочун дуржулгалыг саанчылары аңаа дузалаан. Ылангыя ынчан ажылдап турган саанчылар Валентина Лукина, Эмма Гельцер оларны Фекла Алексеевна ам-даа сактып олурар. Олар боттарының арга-сүмези-биле Фекланы ажылга өөредип, саанчының ажылының чажыттарын аңаа ажыдып бергеннер.

— САНЧЫЛАП кирген баштайгы чылым ам-даа уттундурбаачы—деп, Фекла Алексеевна чугаалады.—Ынчан бир инекке онаажтыр 1800 кг сүт сагган мен. Ол үениң деңнели-биле алырга, чаа ажылдап кирген кижиге ындыг түңнел эки болбайн аан. Эш-өөрүм мени аажок мактап турдулар. Мен шынап-ла саанчы болуп шыдаар аргалыымга бүзүрей берген мен. Ынчан мал чеми чедишпес турган. Ол үениң амгызы-биле деңнээр арга чок.

— Онгу беш чылдың эрткен дөрт чылдарында көргүзүглериңер кандыг болганыл, Фекла Алексеевна?—деп, оон айтырдым.

— Бир эвес 1976 чылдан бээр бир инекке онаажтыр чылда ортумак саалданы алыр болза, барык-ла үш муң килограммның деңнелинге чедип турар. Эрткен чылын 3190 кг сүттү бир инектен саап алдым. Бо фермада чүгле чаңгыс мени мурнакчы дээр болза, шын эвес аппаар. Бисте мурнакчылар хөй. Чижээ, Эмма Гельцер эрткен чылын бодунда быжыглаан инек бүрүзүнден барык-ла 2900 кг сүттү сагды. Оон-даа өске саанчылар бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

— Онгу беш чылдың доостур чылы, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болур оюнуң чылы—1980 чылда ферманың болгаш тус-тус саанчыларның алган хүлээлгези кандыгыл?

— Ниитизи-биле ферманың-даа, саанчыларның-даа алган хүлээлгелери бедик. Чижээ, ферма саар инекке онаажтыр 2600 кг сүттү алырын шиитпирлээн. А тус-тус саанчыларның хүлээлгези оон дыка бедик болуп турар. Ону күүседири чиик эвес дээрзи билдингир. Ынчалза-даа сөглээн сөскээ ээ болур дээш, бүгү курлавырларны чөп ажыглап, эң-не улуг күжениишкинни-биле ажылдаар апаар. Ам бистиң кол сорулгавыс саанчы бүрүзү үш муңнуң деңнелинче үнерин чедип алыры болур. Инек бүрүзүнден 3500—4000 кг сүттү саап алыр сорулганы СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленуму салган болгай. Бистер ону амыдыралга боттандырар ужурлуг бис.

— А бодуңарның хууда алган хүлээлгеңер?

— Эрткен чылдың деңнелинден эвээш эвес сүттү саар бодап турар мен.

— Фермада саанчыларның бедик көргүзүглерни чедип ап турарының «чажыды» чүдел?—деп, Фекла Алексеевна Тальдан сонуургадым.

— Бисте совхозтуң фермалары аразында чарыштыг. Оон аңгыда «Көк-Тей» совхозтуң фермазы-биле база чаржып турар. Бис оларнынга барып, олар бистиңиже кээп, ажылывыс дуржулгазын солчуп, удур-дедир хынажып турар бис. Шак ындыг чарыш ажыктыг, үре-түңнелдиг болур чүве-дир. Бедик көргүзүгнү чедип алырынга чарыш идигни берип турар. Бир тээ чарыш салган, кереэ чарган төлээде, саанчы бүрүзү-ле ферманың ады бодаар, бедик түңнелди чедип алыр дээш кызар аппаар. Ол чорук ажылга дегүмнүг. Курлавырларны дилеп тыварының, оларны чөп ажыглаарының аргазын база-ла чарыш берген. Элбек сүттү саап алыры-биле инекти долу үнелиг, баланстаттынган рацион езугаар чемгерип, күш-ажылды организастаарын экижидип турар. Бо бүгү чүүлдер чогумчалыг түңнелди берген.

КЕЖЭЭНИҢ мурнунда—мактал», деп, улустуң үлегер чугаазы бар. Фекла Алексеевна Таль бодунуң ак сеткилдиг кызымак, шудургу күш-ажылы-биле коллективиниң хүндүткелин чедип алган. Ынчангаш ону ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшиткен. Ындыг улуг бүзүрелге ол төлептиг-даа.

Межегейниң кырынга кежээки имир эскет чок дүжүп келген. Бажыңнарның соңгаларының оттары чырый бергилээн. Кежээки чымыштыг ажыл соонда могап турупкан болза-даа, Фекла Алексеевна хүнде кылган ажылынга сеткили ханган, өөрүшкүлүг, эпти-ле чоруур кокпа оруу-биле бажыңынче чорупкан. Таңды-Уула сынының кырында он чааның айы аңаа байыр чедирген чүве ышкаш, чайнап турган. Дээрде сылдыстар тараа чажыпкан дег, эңдерик. Кышкы чывар саанчының долбанныг чаактарын база-ла ажыннадыр суйбап чораан. Хүндүскү хайнымыг иш соонда суур ыржым апарган. Фекла Алексеевна Таль доң харлыг орукка чүгле кылажының дыгыраан даажын дыңнап чораан.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: Ф. А. Таль.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛГАН

Бо чылдың январь 23-те № 19 «Шынга» Ч. Севиктиң «Хомудаарга-даа хоржок» деп эгелиг материалы үнген. Автор ук чүүлге Мөңгүн-Тайга районнуң төвү Мугур-Аксы суурда чунар-бажыңның орта ажылдавазын, одакчызының эзиряк турарын шүгүмчүлеп бижээн.

Мөңгүн-Тайга райкүүскомунуң секретары М. Ч. Ондарның редакцияга дыңнатканы:

Материалда кирген фактылар шын. Чунар-бажыңның доктаамал ажылдавайн турарының кол чылдагааны — ажылдакчыларның күш-ажыл сагылга-чурумун сагывазында болган. Ооң эргелекчизи С. Т. Саая негелдени кошкаткан, ону ажылындан хоштаан.

Чунар-бажыңның капитал септелгезин эрткен чылын кылбаанындан үрелиишкиннер болуп турар. Суг сордурукчузу үрелгезинден чартык ай ажылдаваан. Бо четпестерни дарый чайладырының хемчеглерин райкүүском алган.

• • •

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

ЧУРУМЧУУР

Эрткен чылдың ноябрьда Кызыл районнуң Кур-Чер суурдан редакцияга чагаа келген. «Тиилелге» совхозта ажылчын кооперациязы көргүзүглер талазы-биле багай эвес. Ынчалза-даа эккеп турар аъш-чемниң ассортиментизиниң кызыызын болгаш барааннарны дензилеп садарында четпестер барын шүгүмчүлээн.

Совхозта ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы А. К. Оюннуң шүгүмчүлелге хамаарыштыр редакцияга дыңнатканы:

Авторнуң бижип турар фактылары хыналдадан долузу-биле бадыткаттынган. Совет садыгның чурумун үреп, ховар барааннарны таарыштыр сатпайн турганы база аъш-чем садар үеде дензиниң бир ужунга саазын салбайн турганы дээш аъш-чем магазиннериниң эргелекчилерин коллективтиң ниити хуралындан шыңгыы сагындырган.

Суурда столоваяның чеминиң ассортиментизин элбедири-биле чок продуктуларны тып четчелээн, моон соңгаар кылып турар чемнериниң шынарын экижидерин, ажылдың культуразын бедидерин улуг поварларга хүлээндирген.

БИЛИБИНОНУҢ АТОМНУГ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯЗЫНДА

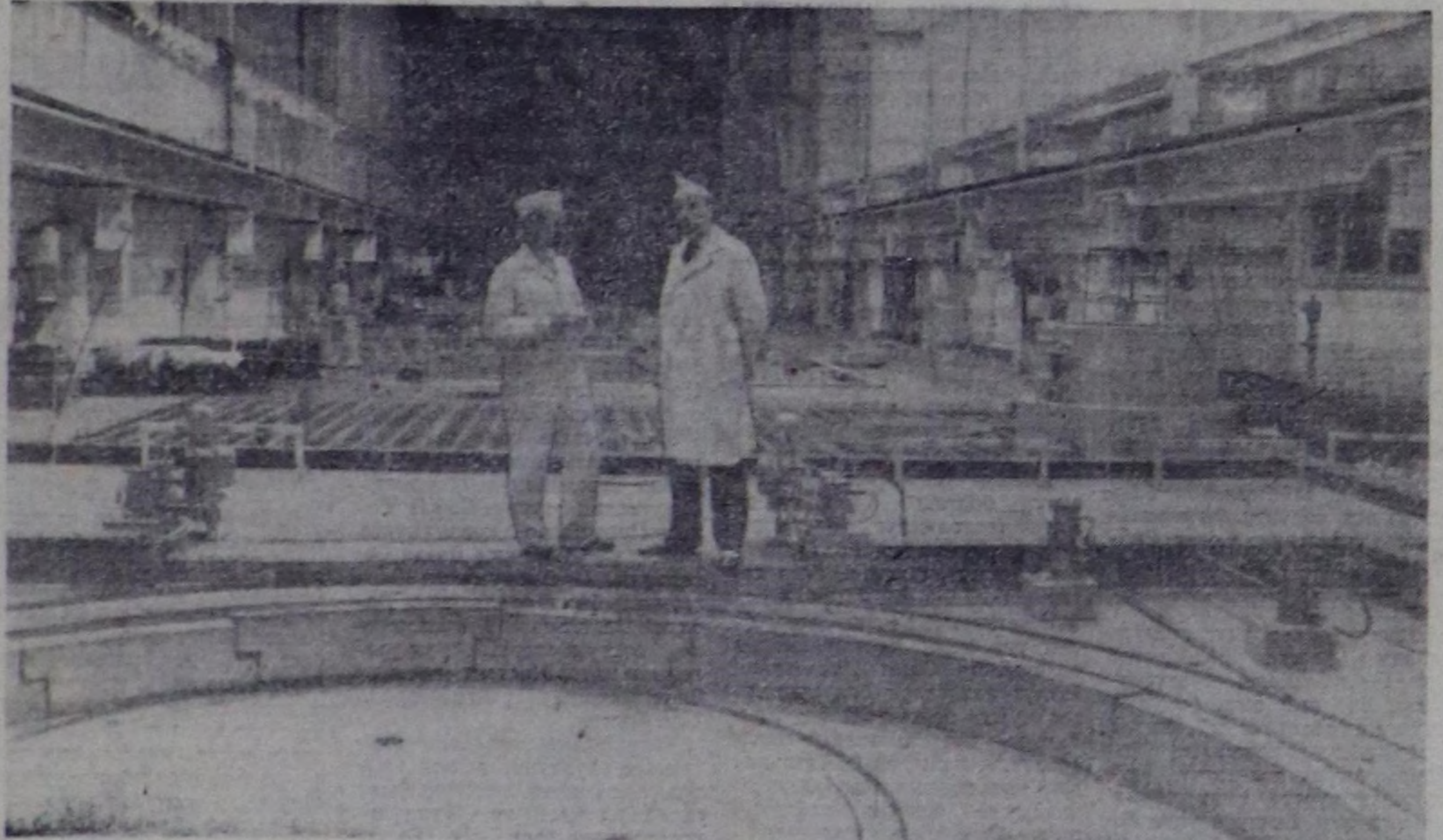

ЧУКОТКА. Билибинонуң атомнуг электростанциязының ажылчыннары онгу беш чылда социалистиг хүлээлгелерин ак сеткилдии-биле күүседип турар. Беш чылдың баштайгы чылдарындан эгелээш, бо хүннерге чедир, ол атомнуг электростанция миллиард киловатт-шак электроэнергияны бүдүрүп үндүрген. В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 110 чылын электростанцияның ажылчыннары күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуп турар.

ЧУРУКТА: реактор залында.

Ю. ИЛЬЕНКОНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаЗы.

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР

Үлегерлиг корум-чурум дээш

Улус депутаттарының Эрзин район Совединиң күүскомунуң ИХК-ниң коллективи СЭКП ТК-ның «Корум-чурум камгалалының талазы-биле ажылды экижидериниң болгаш хоойлу-дүрүм үрээр чоруктар-биле демиселди күштелдириниң дугайында» доктаалын удуртулга кылгаш, чогуур ажылдарны хөй-ниитиниң дузазы-биле чорудуп турар. Районнуң чурттакчылыг суурларында административтиг органнарның ажылдакчыларын быжыглаан. Район төвү—Эрзин суурда болгаш өске-даа чурттакчылыг суурларда профилактика чөвүлелдери, эки тура улусчу дружиналар ажылын элээн экижиткен. Административтиг органнарның ажылдакчыларының хуралдарынга районда байдалды доктаамал сайгарып турар апарган.

Эрткен 1979 чылдың дургузунда ИХК-ниң уруглар өрээли хөй-ниитиниң дузазы-биле чамдык ажылдарны кылып чорудкан. Делегейниң уруглар чылы—1979 чылда районнуң назы четпээннериниң ортузунга кижизидилге ажылын экижидери-биле СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи, райкүүскомнуң улус өөредилге килдизи, ВЛКСМ райкому, райкүүскомнуң культура килдизи комплекстиг планны кылгаш, элээн ажылдарны кылып чорутканнар. Ол ышкаш чер-черде чурттакчылыг суурларга ап чорудар хемчеглерни хөй-ниитиниң дузазы-биле иштики херектер килдизиниң уруглар өрээли ажылдап кылган. Дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары-биле, күш-ажылдың мурнакчылары-биле ужуражылгаларны назы четпээннер ортузунга организастап эрттирген. Районнуң бүгү школаларында милицияның аныяк өңнүктериниң отрядтарын тургускан. Уруглар өрээлиниң учёдунда турар элээдилерге административтиг органнарның ажылдакчыларын быжыглаан, быжыглаттырган ажылдакчылар уругларның өөредилгезин, кижизидилгезин, чурттап турарының байдалын доктаамал хайгааралга алганнар.

Чамдык кылдынган ажылдар-биле чергелештир четпестер ам-даа бар. Районда кем-херек үүлгедиишкиннериниң элээн кезиин назы четпээннер кылып турары хевээр артпышаан, азы 1979 чылда назы четпээннер ортузунга кем-херек үүлгедир чоруктар кызырылбаан. Назы четпээннер ортузунда кем-херек үүлгедииниң хөй кезиин олар бөлүглежип алгаш, үүлгеткен бооп турар. Кем-херек үүлгеткен назы четпээннерниң улуг кезии эзирик чораан илерээн. Байдал мындыг хевирлиг турбуже, районнуң ниити билиг школаларында өөреникчилерниң хостуг шагын шын организастаарынче кичээнгейни школаларның дирекциялары, класстан дашкаар ажылдар чорудар өөредилге эргелекчилери, школаларда комсомол, пионер организациялары эвээш кичээнгейни салып турар.

Эрзин, Бай-Даг суурларда назы четпээннер ортузунда кем-херек үүлгедир чоруктар эвээжевейн турар. Моон чылдагааны аныяктарның хостуг шагын шын эрттиреринче кичээнгейни хөй-ниити организациялары, корум-чурум үреп турар аныяктарның ада-иелери кошкадып, хыналданы кошкак тургусканында.

Районнуң школаларында өөреникчилер школаны ара каггаш, чаңгылай бээр таварылгалар бар. Ындыг чоруктар Эрзин, Мөрен ортумак школаларынга тургулаан. Назы четпээннерниң чурум үреп эгелээриниң бир кол чылдагааны школаны ара каары, ада-иелер уруг-дарының кижизидилгезинче кошкак кичээнгей салганы болур болгай. Мөрен суурда малчын Баадыр-оол Номчу-Белек үргүлчү арагалап турган. Бодуу «Мөрен» совхозтуң хойжузу, ажылынга ээ-харыысалгазы чавыс турган. Ооң 8 класска өөренип турган оглу Андрей школага өөренмейн, хой кадарып турган. Чамдык таварылгаларда суур киргеш, школазын ара каггаш оолдар-биле каттыжып алгаш арагалап, харын-даа кем-херек үүлгедиишкининиң херечизи болган. Андрей алазының багай чаңчылын өөренип алгаш арагалап турганы ол. Уруглар өрээлиниң ажылдакчыларының дузазы-биле Андрей ам школазга өөренип турар. Милицияга Номчу-Белек-биле чугаалашканының түңнелинде ам арага ишпестээн, оглунуң өөредилгезинче кичээнгейни салып эгелээн.

Районда 8 болгаш 10 класс доосkaш, ыңай-бээр өөренип чорбаан, кайда-даа ажылдавайн турар аныяктар бар. Олар колдуунда ада-иелериниң азыралында. Чамдык ада-иелер уругларын өөредирип азы ажылга кииририн бодавайн, харын-даа боттары уругларынга багай салдарны чедирип турарлар. Чамдык ада-иелер чурум үрепкен оолдарынга болчуп, уруглар өрээлиниң ажылдакчыларының ап турар хемчеглеринге удурланып, чурум үрээн уругларын чагып сургаар туржук, боттары-ла чурум үрекчилериниң чөленгиижи болуп турарлар.

Арагалаан, ниитиниң корум-чурумун үрээн комсомол кежигүннери-биле ажылды бир дугаарында-ла комсомол организациялары чорудар ужурлуг. 1979 чылдың чүгле август айында Бай-Даг суурдан комсомолчу Май-оол Банчыыр ниитиниң корум-чурумун үрээш, милицияга 3 катап кирген. Май-оолду комсомол шүгүмү-биле кандыг-даа хемчег албаан. Эрзин суурда Юрий Лакпаев 8 класс дооскан, бо хүннерде кайда-даа ажылдавайн турар болгаш ниитиниң корум-чурумун үрээш, милицияга үргүлчү кирер. Бо 17 харлыг аныяк оолдуң дугайын ооң ада-иези даа, хөй-ниити организациялары-даа бодавайн турар.

Үстүнде чижектерден алгаш көөрге, районда элээди болгаш аныяк кижилер-биле тус-тузунда ажыл четпес тургустунганы көскү. Ылангыя чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле ажыл четпес тургустунган. Үстүнде четпестерни эдип алыры бүгү-ниитиниң херээ бооп турар. Чер-черде хөй-ниити организациялары, школалар-биле быжыг харылзааны тудуп, чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле кижизидилге ажылын экижидери чугула.

Д. МОНГУШ,
Эрзин райкүүскомнуң ИХК-ниң участок төлээзи.

Мөзү-шынар кижизидилгезинге

ЧАГЫГ-СҮМЕНИ БЭЭР

Чаагай чаңчылдарга, мөзү-шынар кижизидилгезинге холбашкан материалдар «Шынның» арыннарынга удаа-дараа үнүп турарын деткивес аргам чок. Чугула айтырыгны көдүрген-дир. Эш-өөрнүң саналдары чөптүг-дүр.

Амгы үе-чадада Тываның оолдар, кыстарының культуразы, эртем-билиг хүн келген тудум бедиктерже улам көдүрлүп орар. Чаагай чаңчылдарны нептередиринче, чараш чүвеже чүткүлче аныяктарны улуг улус эдертир, оларга чагыг-сүмени бис бээр ужурлуг бис. Үези кээрге аныяк салгал үлегерни амгы аныяктардан алыр болгай. Ынчангаш аныяк кижини коммунистиг мөзү-шынарга кижизидеринге партия, комсомол болгаш хөй-ниити организацияларының ролю улуг.

1960 чылдарның ортаа үезинде Тес-Хемге куда ёзулалын эрттирери чурумчаан турган. ВЛКСМ райкомунуң ынчангы кежигүннери ол айтырыгны холга апкан турганын ам сактыр-дыр мен. «Тес-Хем» совхозтуң комсомол комитединиң секретары А. Сарыг-оол турду. Ол ам О. Шынаа кодээ Советтиң күүсекчи комитединиң даргазы. Ынчап сес аныяк кижиниң ийи кудазынга киржиптим-даа.

Куданы клубка эрттирген. Чарлаан хүнүнде шагындан озалдавайн чалатканнар чыглып келген. Чон хөй. Чүге дизе ийи куданың чалатканнары, төрелдери арбын болбайн канчаар. Куданың кииринде, эң-не эге кезээнге күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчылар-биле ужуражылга болган. Ооң соонда «Совет чуртунга ханы ынакшыл» деп темага солун беседаны Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Намгаевич Чүргүй-оол кылган. Солун болгаш ханы утка-шынарлыг беседа соонда хүндүлүг столга өгленишкен дөрт аныяктарны баштады ыры-хөгжүмге үдеттирген аданелер, кодээ Совет күүскомунуң даргазы Д. Дембирел болгаш өске-даа эштер олургулапкан. Аңаа Д. Дембирел аныяктарның ынакшылының улам быжыг болурун күзеп, өг-бүлениң бузулбас найыралының бадыткалы — өгленишкенниң дугайында херечилелди тывыскан. Ада-иениң, төрелдериниң, эш-өөрүнүң белектери бар болган.

Орайга чедир клубка оюн, тоглаа үзүктелбээн. Клубтуң залын, сценаны алгаг-йөрээл сөстер, тывызыктар бижээн плакат-саазыннар каастап турган. А аныяктарны клуб-биле бажың аразынга шанактыг аъттар дажыглап турган...

Оон соонда бир куданы клубка концерт-биле эгелээн бис. Ынчан база ийи өг-бүле немежип, дөрт аныяк кижиниң куда-доюн эрттирдивис. Оларны Берт-Даг ортумак школазының башкылары болгаш комсомол комитеди организастаан. Культурлуг организастаан мындыг кудалар өгленишкен аныяктарның хамаан чок, аңаа киржип, көрүп турган бо кижиниң безин сеткилинге артып каар чорду. Бо одуругларны сактып бижип олурумда ол кудалар, кино азы шииден үзүндү ышкаш, оттуушкуннуң отчугажы болуп, каракка көстүп келир болду.

Амыдыралдың совет овур-хевири хүн бүрү сайзырап турар, бо хире чаагай үеде эртип турар чамдык кудалар шынап-ла бичии-даа кижизидикчи утка-шынар чок болуп турары хомуданчыг.

Ажыл-агыйга шаптык болдуруп, машина-техника айтырып, мунуп алгаш уруг дилээр, келин айтырар дээн чижектиг артык чаңчылдарга дүвүреп турары шынап-ла таарышпас. Аңаа үнелиг шак-үе үнер. Дугуржуру албан чүве болза чагаа-бижик, телефон-телеграф-биле чүге харылзажып болбазыл. Чаа өг-бүлениң кежигүннери бадылажыр билдиришкинниң киирбээнде, куда эрттирерин кодээ Советтер чөпшээревес болза эки деп бодалдыг мен. Өгленир дээн оолдуң, кыстың келир үеде сорулгазы чүл. Ону айтырар херек.

Чамдык кудалар кенинге азы күдээзинге ниитилелге ажыктыг ажыл кылдыртпас, «ижиксин» дээш аалынга доктаадып, хуу ажылын кылдырып туруп бээр. Ол шуут шын эвес.

Мөзү-шынар кижизидилгезинге холбаштыр чугаа болуп турар болганда аажы-чаң дугайында бир бодал бар. Калдак-Хамар 1977 чылга чедир арыг, силиг арт чыткан чүве. Оладып кымнарны ашпас дээр. Машиназын доктаадып, тургузуп алган чолаачылар-биле хөөрежип, дыштанып олурар чүве. 1979 чылда ында чаглак кылып каан. Ооң чанында хөнү, аныяк чараш шиви бар чер. Ам ол шивиниң будуктарында янзы-бүрү пөс быжындызы баглаан, дөзүнде арага шилдери козурт. Чованчыын канчаар. Бүдүүлүк үеде чок турган чүве бөгүн көстүп келген. Бай-Хөл, Дус-Хөл чайгы үеде дыштаныр черлер. Оларның чоогунда бир тей баарында хараганнарда «чалама». Калбак хая ырында 1 рубльдиң болгаш үүрмек көпеектер чоостары, авторучка дээш чүнү чок дээр. Бо чүл?

Совет кижиниң мөзү-шынарынга дүүшпес чоруктар-биле туруш чериин хамаарышкан органнары чогуур хемчегни ап, дыштаныр черлериниң культуразынче хайгаарал салыры негеттинип турар.

М. ТИРЧИН.

Ак халаттыг кижилер

Фельдшер Роза Кыргысовна Кенден он сес чыл мурнунда Баян-Кол эмнелгезинге ажылдаары-биле чедип келген. Оон күш-ажылга бердингенин кады ажылдап турар эш-өөрү, суурнуң чону билген. Ынчангаш ону коммунистер СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган, кодээ Советтиң депутадынга соңгаан. Роза Кыргысовна идепкейлиг дагдыныкчы. Аныяк ажылдакчыларга арга-сүме калар талазы-биле ол идепкейлиг. Оларның бирээзи фельдшер Зоя Сувакпит ам эки ажылдыг деп саналып турар.

ЧУРУКТА: фельдшер Р. К. Кенден биле акушерка З. Сувакпит.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

ЧЕМПИОН МАЛЧЫН

Александр Дарзыгович Моңгалбии бистиң республиканың ат-сураа билдингир хоочун малчыннарының бирээзи. Ол он чеди чыл иштинде хойжулап келген. 1979 чылда тес-демчилериниң малчыннарының ортузунда калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи «Тес-Хем» совхозтуң малчыны Александр Дарзыгович болган. Ол төрүүр 100 хойдан 104 хураганны, бир хойдан 2,9 кг дүктү кыргып алган болгаш 20 тонна сигенни, 16 тонна өлектиг белеп алган. Чазын 600 баш хой кирер кажааның септелгезин эки кылган.

Чоокта Александр Дарзыговичке Моңгалбиге социалистиг чарыштың тиилекчизиниң херек демдээн, «1979 чылдың чемпиону» деп лентаны байырлалдыг байдалга тывыскан.

Шаңналды хүлээп ап тургаш, мурнакчы малчын 1980 чылда чедип алыр бедиткен хүлээлгезин алган. Төрүүр чүс хойдан 110 хураганны, бир хойдан 3 кг дүктү кыргып алыр болгаш ниити малының бажын 99 хуу-га камгалап алырын хүлээнген.

Малчынның кодаанында төрүүр 600 хой бар. Удавас массалыг-биле оолдап эгелээр. Аңаа белеткел ажылы доозулган. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылынга тураскаадыр чедиишкиннерлиг болур дээш Александр Дарзыгович Моңгалбии кызымак ажылдап турар.

Т. МОТОРК.

Могаг билбес

«Торгалыг» совхозтуң чолаачызы Алексей Куулар эртен эрте, хамыкты мурнай маңнап келген. Оон чаңчыкканы-ла ындыг. Эртен дүне Кызылдан чугула херектиг чүвени эккелгени ол. Алексей Куулар чолаачылап ажылдаа-ла 8 чыл болган. Шериглеп халажып келгеш-ле, ырак, берге оруктарже үнүп эгелээн. Өвүр—Кызыл — Абакан болгаш Самагалдайны-даа, Чадааны-даа таварыглаар. Ол чоруурда ажыл-агыйга херектиг чүъктерни, мал чемин, хөмүр-даштыг, тарааны, дусту дээш чүнү сөөртпес боор. Ажыл онаалдазын ай, квартал, чыл бүрүзүнде күүседип, мурнакчыларның одуруунга туруп келген.

Алексей Доржукаевич ажылының хостуг үезинде эртен, кежээ-даа таражка машиназын септээн, хынаан турар.

— Шоолуг эвес үрелиишкинни дээш ону херекке албайн, азы эскербейн чоруп турар болза, улуг үрелиишкинге чедирер. Оон ужурунда үр үеде септээшкинге турар чорукка чедирер. Ынчангаш башкарып турар машинаңны үргүлчү хынап, үүрмек септелгелерин бодум кылап кылып алыр ужурум ол. Кандыг-даа ажылда турар кижи ажылдың шынарынче, оон бүдүрүкчүлүүнче кичээнгейни салыр ужурлуг — деп, ол чугаалады.

Алексей Куулар 1979 чылдың планныг онаалдаларын октябрь айда-ла күүсеткен.

Н. ДАМДЫН.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ВЬЕТНАМДА БАЙЫРЛАЛДАР

ХАНОЙ. Ханойнуң, ВСР-ниң өске-даа хоорайларының болгаш суурларының кудумчулары, шөлдери байырлал шинчи кийир шиметтинген. Вьетнам улус алдарлыг байырлалды — Вьетнамның Коммунистиг партиязын тургускан хүнүнден бээр 50 чылын демдеглээн.

Партияның чартык чүс чылы дээрге вьетнам улустуң маадырлыг демиселиниң үези болган. Вьетнамның Коммунистиг партиязы бодунуң үндезилекчизи Хо Ши Минге баштадып алгаш, ажылчын аңгыны, күш-ажылчы улустуң калбак массаларын бодун долгандыр сырый каттыштырып, оларны хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш шиитпирлиг тулчуушкунче углап-баштап келген.

Алдарлыг байырлалга тураскааткан күш-ажылчы социалистиг чарыш үезинде беш чыл планын чедиишкинниг күүседип, бүгү улус ажыл-агыйын катап тургузарының үндезиннери тургустунуп турар.

Юбилейге алдар кылдыр Ханойнуң кудумчуларынга чысказчыларның каастап-шимээн колониалары эрткен болгаш уран чүүл мастерлериниң, бот-тывынгыр коллективтерниң оюн-тоглаазы ажык шөлдерге болгулаан.

* * *

Алдарлыг юбилей — Вьетнамның Коммунистиг партиязының 50 чылының хүнүнде — ВКП кежигүннеринге партия билеттерин тыпсыры эгелээн. Ол политиктиг чугула кампания кижизидикчи улуг ужур-дузалыг. Ол партия хүрээлеңнерин быжыглап, партияның иштики сагылга-чурумунуң деңнелин бедидеринче угланган. Коммунистерге партия билеттерин тыпсыры оларның революстуг медерелин бедидеринге, партияның болгаш улустуң оларга онаан сорулгаларны күүседири дээш оларның харысаалгазын күштелдиреринге идиглиг болурун ВКП ТК демдеглээн.

ВКП ТК-ның Политбюрозунуң шиитпири ёзугаар бир дугаарлыг партбилетти вьетнам коммунистерниң партиязының үндезилекчизи, хамаарышпас Вьетнамның баштайгы президентизи Хо Ши Минниң адынга бижээн. Республиканың партия, күрүне удуртукчуларынга, революцияның хоочун киржикчилеринге, бүдүрүлге мурнакчылары — коммунистерге билеттерни тывыскан.

Коммунистерге партия билеттерин бүгү 1980 чылдың дургузунда тыпсыр. Бо чылын ВСР-ге демдеглеттинер алдарлыг юбилейлер хүннеринде — Хо Ши Минниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 харлаарын, республиканың чарлааныңдан бээр 35 чылын демдеглээр хүннерде, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл болурунуң болгаш Улуг Октябрьның 63 чылының хүннеринде эң эки кижилерге партбилеттерни тыпсыр.

БУХАРЕСТИГЕ БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

БУХАРЕСТ. Февраль 4-те аңаа найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажырының дугайында баштайгы совет-румын керээге ат салганындан бээр 32 чыл болганынга холбаштырган найысылалдың хөй-ниитизиниң байырлыг хуралы болган.

Хуралдың президиумунда — РКП-ниң Төп партийжи коллегиязының даргазының бирги оралакчызы, Совет Эвилели биле найыралдыг харылзааларның румын ниитилелиниң Чиңгине чөвүлелиниң (АРЛУС) даргазы М. Даля, албанның өске-даа кижилери база ол ышкаш ССРЭ-ниң РСР-де элчини В. И. Дрозденко олурганнар.

Хуралга Совет-румын ниитилелдиң төлээлери база олурушканнар.

РСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң секретары И. Хобана хуралга чүве чугаалааш, ССРЭ биле Румынияның аразынга баштайгы керээге ат салганы румын болгаш совет улустарның ийи талалыг харылзааларының, чаңчыл ёзугаар эп-сеткил каттыштырылгазының төвүзүнге онза ужур-дузалыг политиктиг болуушкун болганын демдеглээн. Фашизмни чылча шавары дээш улустарның улуг тулчуушкунунга кады төккен ханывыс, совет кижилерниң шиитпирлиг үлүүн киирген. Тайлелге румын болгаш совет улустарның аразынга найыралдың харылзааларын кезээ-мөңгеде быжыктырганын ол онзалап демдеглээн.

Оратор румын коммунистерниң, РСР-ниң бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден Совет Эвилелиниң коммунистеринге, улустарынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринге улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Патриоттуг күштерниң чаңгыс эви дээш

КАБУЛ. «Бистиң революциязының кол онзагай байдалы чүл дээрге, Афганистанның Улусчу-демократтыг партиязын долгандыр бүгү улустуң сырый каттышканы болур. Партияның улгаткан ролю чурттуң бурунгаар депшилгелиг болгаш демократтыг күштериниң партияның удуртулгазы-биле сырый каттыжышкынында илереп турар»— деп, «Кабул ньюс таймс» солун бижээн. Патриоттуг бүгү күштерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эптиг болурун хандырары АУДП-ниң Уставының болгаш революцияның кол-кол угланыышкыннарының үндезин принциптериниң бирээзи боор турар.

Амин болгаш ооң дээрбечилери АКШ-тың база Кыдаттың-даа эрге-чагыргаларынга дүүштүр национал чаңгыс эпти сандарадырынче угланган политиканы Афганистанга чоруткаш, революцияга улуг карачак-когаралды таварыштырганын ол солун уламчылап бижээн. Олар ак сеткилдиг, депшилгеже чүткүлдүг кижилерни күрүне болгаш партия аппаратындан дужур октадып, реакцылыг идегеттер-биле эвилелдежип турганнар.

Амгы үеде калбак национал фронтуну тургузар дээш хемчеглерни ап, революстуг хоойлу-дүрүмну катап тургузуп турарын «Кабул ньюс таймс» бижээн.

Африканың улустарының негелдези

НЬЮ-ЙОРК. Родезияга хостуг болгаш чөптүг соңгулдаларны белеткеп, эрттирериниң дугайында бодунуң аазаашкыннарын Лондонуң арын-нүүр чокка үрээнин КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлелиниң аңаа болган хуралынга шыңгыызы-биле буруу шаап шүгүмчүлээн.

Хостуг болгаш демократтыг соңгулдаларга үндезилээш, Родезияны колонизациядан хостаарының дугайында Англияның хүлээнип турганын Айыыл чок чорук чөвүлелиниң хүлээп алган резолюциязында айыткан. Айыыл чок чорук чөвүлели дугуржулганың негелделерин хөй удаа үреп келгенин демдеглээш, Родезияның девискээринден Мурнуу-Африка Республиканың аг-шериглерин «озалдадыышкын чокка, шуптузун чугаа чокка» үндүрерин, а ол ышкаш «Зимбабвениң бүгү хамаатыларының ам болур соңгулдаларга хостуу-биле киржирин хандырарын», шөлүткеннерниң болгаш дескеннерниң Зимбабвеже саат чокка, дүрген ээп келген турарын, политика дээш хоругдаттырган кижилерни шуптузун хостаарын, Родезияның чепсектиг күштерин доп-дораан дедир келдирерин, бүгүле онза черлерниң хоойлу-дүрүмнерин болгаш негелделерин күш чок болдурарын англи чазактан негээн. Родезияның иштики херектеринге холгаарлап турары дээш Мурнуу-Африка Республиканың сөөкзы ылгаар эрге-чагыргазын база буруу шапкан.

Чаныып кээринге шаптыктап турар

ДЕЛИ. Дезип чоруткаш, Пакистанның девискээринче кире берген чамдык кижилерниң төрээн чери — Афганистанче ээп чанар дээн кандыг-даа оралдажыышкыннарынга пакистан эрге-чагыргалар шаптыктап, шуут моондактап турары билдинген. Чоокта чаа Пешавар чоогунда лагерьлерниң бирээзинге турган 5 муң кижилиг өг-бүлелер составтыг бир бөлүк афганнар Пакистандан үнгеш, Афганистан Демократтыг Республикаже ээп чанар дээш оралдажыышкынны кылганының дугайында медээ алдынган. Ынчалза-даа пакистан эрге-чагыргалар шериг кезээн эккеп, боо-чепсек күжүн ажыглап тургаш, ол афганнарны лагерьже база катап киир сывырыпкаш, ооң девискээринден оларның үнерин хораан болгаш долгандыр боо-чепсектиг таңныылдарны тургускан.

АКШ. Калифорния, Луизана, Техас болгаш өске-даа штаттарда нефть ажылдап үндүрер, химия болгаш атом үлетпүрлериниң ажылчыннарының профэвилел каттыжыышкыннары ажыл соксадыышкынын удаа-дараа чорудуп турар. Олар ук компанияның ээлеринден ажыл төлевириниң хемчээлин улгаттырарын болгаш пенсия-биле хандырылганы экижидерин негеп турарлар.

ЧУРУКТА: Калифорния штатта Лонг-Бичеде нефть тывыкчыларының ажыл соксадыышкынының үезинде.

АП-СЭТА-ның фотозу.

Иранда болуушкуннар

ТЕГЕРАН. Февраль 4-те иран найысылалдың чүс-чүс муң чурттакчылары Бехеште Захра дээр хөөрге шах-хаанның өлүрүкчү-магачыннарының ханныг холдарындан амызын алыскан патриоттарга мөгеер дээш чыглып келгеннер. Аңаа болган митингиге аятолла Хомейниниң иран улуска углулгазын номчаан. Ол ираннарны америк империализмге болгаш сионизмге удур демиселди үргүлчүлээринче кыйгырган, Иран национал хосталга дээш шимчээшкиннерни, ылаңгыя Израиль биле Каттышкан Штаттарның кем-буруулуг политиказындан аар-берге байдалдарга таварышкан араб улустарның демиселин деткиири дээш туржуп турарын айыткан.

Шах-хаан турган идегеттиң болгаш ооң чалчаларының иран улуска удур үүлгеткен кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин истээр талазы-биле чурттар аразының комиссиязын тургузар дугайында КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхаймның саналын Ислам революстуг чөвүлел чүүлдүг деп хүлээп алган.

Байдал шыңгыыраан

БЕЙРУТ. Мурнуу Ливанда байдал улам-на дүшкүүрлүг апар чыдар. Израиль аг-шериглер болгаш Тель-Авивке саттынышкан Хаддадтың баштааны «Ливанның мурнуу талазын камгалаар шериглер» Ливанның мурнуу чүгүнде хоорайларны болгаш суурларны, дескен палестиннерниң турлагларын сес хонук уламчылыр үгер-боолар-биле узук-соксаал чок боолап турар. Чижээ, февраль үштүң хүнүнде чурттакчылыг 35 черлерни аар үгер-боолар-биле чиге шыгаап тургаш, узук-соксаал чокка боолаан түңнелинде хөй материалдыг когаралды чедирген. Тир хоорайның чоогунда турар палестиннерниң Аль-Баас дээр турлаанда элээн каш палестин хамаатылар балыглаткан.

Чурттуң бүгү мурнуу чүгүнүң девискээрлериниң кырынга израиль шериг самолеттары үгер-боо адыышкынны чоруп турда кайгыылдап ужудуп тургулаан.

Америк-пакистан чугаалажыышкыннар

НЬЮ-ЙОРК. Америк администрациязы Пакистанны Мурнуу Азияның чурттарынга удур агрессиязын белеткээринге кол чер кылдыр калбаа-биле ажыглаарын планнап турар. АКШ-тың президентизиниң национал айыыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы З. Бжезинскийниң Исламабадка чорааны ол дугайын херечилеп турар.

Афганистанда болуушкуннарга холбаштыр Пакистанга хамаарыштыр тургустунуп келген «кыжаңнаашкынны ойтур шавары эргежок чугула апарган» деп сылдаглап алгаш, ийи талалар, кады ажылдажылга дугайында 1959 чылдың америк-пакистан дугуржулгазын эде көргеш, ону шериг талазы-биле улам күштелдирерин дугурушканнар. Пакистанга 400 млн. доллар түңнүг шериг дузаламчызын канчаар көргенил дээрге, «Вашингтон пост» солунуң бижээни-биле алырга, ол «чүгле эгээ-дир» деп, Бжезинский чугаалаан.

Ак бажыңның ээлери бодунуң чепсектиг күштерин Пакистанче киирериниң планын идепкейлиг көрүп турар. АКШ-тың делегациязының кежигүннериниң бирээзиниң чугаалаанын ёзугаар «Нью-Йорк таймс» солунуң бижээни-биле алырга, америк-пакистан чугаалажыышкыннарының үезинде америк шериглерниң кижилгеен-биле хөделиишкиннериниң янзы-бүрү планнарын база чугаалажып көрген».

(СЭТА).

„АПРЕЛЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫН ДЕТКИИРИ—БИСТИҢ ХҮЛЭЭЛГЕВИС“

ПМА-ның интервьюзу

Азияның болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының (ААУЭКО) Чиңгине секретарының оралакчызы Барен Рей Москвага чораан. Оон-биле Парлалганың медээлер агентилелиниң корреспондентизи Андрей Правовтуң кылган интервьюзун номчукчуларга бараалгаткан.

ПМА: ААУЭКО-да Азияның ам улуг чурту — Индияны төлээлеп турар болгай силер. Азияда политиктиг байдал бөгүн канчаар тургустунган деп бодап турар силер?

Барен Рей: Соолгу үеде Азияда политиктиг байдал кескүзүү-биле нарыыдаан. Үениң ол таарымча чок чоруктарының үндезининиң хамыктың мурнунда бүгү делегейде депшилгелиг күштерге удур реакцияның халдаашкынында деп бодаар мен. Чеден чылдарда идепкейлиг хөгжүп турган чавыралдыышкынга удур реакция хөделип эгелээн. Чепсеглелдээшкиниң дужурерин шериг-үлегүр комплекизи кузевейн, ону улам күштелдирерин, улам хөй ажык-кончаа алырын негеп турар. Американың улуг өртектиг чаа ракета-ядролуг чепсээн Барыын Европаның чурттарынга тургузарын шиитпирлээн НАТО-нуң соолгу сессиязы ол дугайын тодаргай көргүскен болгай.

Империализмниң болгаш реакцияның күштери чер бөмбүрзээниң аңгы-аңгы булуңнарында халдаашкынныг чорудуп турар. Латин Америкада диктатуржу ёзу-чурумнуң талалакчылары шаажылалды күштелдирген. Оларны Американың Каттышкан Штаттары бүрүн деткип, янзы-бүрү шериг чепсээ-биле дузалап турар.

Империалистиг күрүнелер Африка ниитиниң мурнуу чүгүнде сөөк-лээ ылгаар чорукту соолгу быжыглалын бүгү күштер-биле деткип турар. Олар Солсберинде эрге-чагыргага шажынчы Музаревиңи саттыныкчы чазак база катап киргеп турзун дээш Зимбабведе Патриоттуг фронтуга таарымча чок байдалды тургузарын оралдажып турар. Реакцияның күштери Преторияның расисчи ёзу-чурумун бүгү талазы-биле деткип, аңаа экономика болгаш шериг талазы-биле дузазын көргүзүп турар.

Ынчалзажок эң-не айыылдыг байдал амгы үеде Азияда тургустунган. Американың Каттышкан Штаттары Индий океанга шерин тургузуп, холгаарлаарын улам калбарткан. Персид муңгаадырыңның районунда шуут-ла Иранның эриктеринден ырак эвесте чоруп турар америк шериг-далай күштериниң бөлүк корабльдери улам ковудеп турар.

Пекин база-ла улам идепкейжээн. КУР-нуң маожулары амгы үеде америк империализмниң Азияда кол эвилелчизи апарган. Ол дугайын АКШ-тың камгалал министри Гарольд Брауннуң чоокта чаа Пекинче аян-чоруу база катап бадыткаан. Вашингтондан келген аалчы чугаалажыышкыннарга сеткил ханганын чажырбаан, АКШ-тың Азияда эрге-ажыктарынга бүрүн дүгжүп турар КУР-нуң чагырыкчы бөлүктериниң туружун ол бедип биле үнелээн.

Вашингтон-биле Пекинниң «үре-түңнелдиг» кады ажылдажылгазының соолгу үлегер-чижээ Пакистанда афган контрреволюсчуларны оларның кады бүгү талалыг деткиишкини болур. КУР-нуң даштыкы херектер министри Хуан Хуа Пакистан хоорай Пешаварда дээрбечилер белеткээр лагерьге сургаалга кылып чорааш, ам-даа бүгү талалыг улуг дуза көргүзерин контрреволюсчуларга аазаан.

Вашингтон шериг дузазын ол ышкаш Пакистанга күштелдирип эгелээни билдингир болгай. Афганистанче халдаарының шериг талазы-биле белеткелдерин Пакистан девискээрде кылып турар.

ПМА: Пакистанга шериг чепсээн бээрин АКШ катап эгелээниниң дугайын Индияда канчаар көрүп турарыл?

Барен Рей: Пакистанга мурнунда Американың берген шериг чепсээ индий-пакистан кызыгаарны дыка нарыыдаткан деп чүве билдингир болгай. Азияда байдалды үрээни Азияга АКШ-тың тергиидекчи планынга дүгжүп турар. «Коммунистиг айыылдың дугайын» буржуаз пропаганда бүгү делегейге боостаазы чарылгыже алгырып, боо-чепсекти эндере бүдүрериниче, «соок дайынның» уржуктарын өөскүдеринче кыйгырып турар. Афган контрреволюсчуларны Американың Каттышкан Штаттарының деткиишкини ол планга дүгжүп турар.

ПМА: Афганистанга ССРЭ-ниң «агрессиязының» дугайында амгы үеде Барыын чүкте аажок шуугап турар. Ол чуртче совет шериглерни кииргенин силер канчаар үнелеп турар силер?

Барен Рей: Ол дээрге делегей эргелеринге үндезилээш, КНО-нуң Уставынга болгаш найыралдың, кожа-хелбээ доктуганзашкынның болгаш кады ажылдажылганың дугайында совет-афган Керээге дүүштүр чоруттунган хемчег-дир. Ону Афганистанның хөрээн даштыкы халдаашкындан камгалаар сорулга-биле кылган. Мында агрессор ССРЭ эвес, а контрреволюстуг дээрбечилерни деткип турар күштер-дир. Ол дээрге хамыктың мурнунда Вашингтон биле Пекин-дир.

Чуртка каржы дерзии алуурунуң шаажылалды өөскүткен Хафизулла Аминниң сүлчээлиг болууң эрге-чагыргадан дужургени он-он муң кижилерниң амы-тынын камгалап алган. Афганистанче даштыкы чимзээниишкиннерниң улам күштелгенин барымдаалааш, Бабрак Кармаль баштаан дүрүм ёзугаар чазактың дилээни-биле ол чуртче совет шериглерни киирген. Чилиге болган халаптыг айыылды катаптаарын болдурбайн барган.

Кабулда эрге-чагыргага саттыныкчы кижилерни киирер дээн, Иранның хааның дужур октаттырганы-биле холбаштыр АКШ ол чуртка чидирген стратегтиг туружун солуур тескииш баазаны ССРЭ-ниң кызыгаарының чоогунга кылыр дээн реакцияның оралдажыышкынын Афганистанга ССРЭ-ниң дузазы үзе шапкан.

ПМА: Силерниң бодап турарыңар-биле алырга, тургустунуп келген байдалдарда делегейниң депшилгелиг хөй-ниитизиниң мурнунда кандыг сорулгалар туруп турарыл?

Барен Рей: Азияда дүшкүүрлүг чоруктуң одагларын өжүрер дээш бүгү чүүлдерни кылыры эргежок чугула. А ол дээрге бо девискээрге Вашингтонуң болгаш Пекинниң политиказынга удур демиселди калбак фронт-биле чорудары дээш ол-дур. Амгы үеде Азияда, бир талазында, АКШ-тың империалистерниң база Пекинниң маожуларының баштааны реакция күштери, а өске талазында, Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның деткимчези-биле депшилгелиг күштер тургустунган. Бөгүнгү Афганистан реакция биле депшилгениң аразында фронтунуң шугуму болу берген. Апрель революциязын деткиири — бистиң хүлээлгевис, оон аңгыда ол болза чүгле Азияга эвес, харын бүгү чер бөмбүрзээнге быжыг тайбыңны хандырарының талазы-биле стратегтиг сорулганы кезиин болур.

(ПМА).

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Республиканың хамааты камгалал штавының 1980 чылда планын ёзугаар өөредилге чоокта чаа болуп эрткен. Аңаа Кызылдан «Көдээ тудуг» трестиниң электри четкилериниң харылзаа белдириниң № 62 кежүп чоруур механизастаттынган колоннаның, садыг организацияларының коллективтери болгаш Таңды районнуң чамдык ажыл-агыйлары киришкен. Ук өөредилгеге үстүнде адаанывыс коллективтерниң болгаш Таңдының ажыл-агыйларының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары идепкейлиг киришкен. Ылангыя хоорайның электри четкилериниң болгаш харылзаа белдириниң коллективтери өөредилгениң планын ёзугаар чорудар чүүлдерниң белеткелин эки кылганнар.

Болуп эрткен өөредилгениң кол сорулгазы — чурттакчы чонну болгаш улус ажыл-агыйының объектилерин массалыг узуткаашкынның чепсээнден камгалаарының хемчеглерин башкарарынга ажыл-агыйларның удуртукчуларын, оларда тургустунган хамааты камгалалының тус-тус бөлүктерин өөредири болгаш чаңчыктырары болур.

Хамааты камгалалының өөредилгелери февраль, март айларда Каа-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарга болуп эртикилээр.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

● ●

ДЕМИР ЧЫЫЛДАЗЫ

Республиканың «Транссельхозтехниказының» Чадаанада транспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыннары күрүнеге демир кескиндилери болгаш өңнүг металлдар дужаар талазы-биле планын ажыр күүсеткен. Коллективтиң ажыл-ишчилери эрткен чылдың дөрткү кварталында 25 тонна демир кескиндилери дужаар хүлээлгезин 52 тоннага чедирген. Өңнүг металлдар чыырының хүлээлгези база ажыр күүсеттинген.

И. ОЛДЫРЕВ.

Тыва бижиктиң 50 чылынга

„БЕДИК БАЖЫҢ" ШКОЛАЗЫНГА

1930 чыл Тывага культура революциязының хөгжүлдезиниң талазы-биле улуг эргилдениң чылы болган. Чаа тыва бижик латин бижикке үндезилеттинип чогааттынган. Ооң-биле чергелештир ол чыл аңгы демиселдиниң талазы-биле эң дүшкүүрлүг үениң бирээзи болган. ТАР-ның революстуг чаалап алышкынын узуткааш, феодализмниң черлик ёзу-чурумун катап тургузар дээн феодалдарның болгаш теократ ламаларның Тываның барыын талакы районунга организастаан контрреволюстуг үймээнин ТАРН-ның удуртулгазы-биле чылча шапкан тиилелгениң чылы болган.

Мен ынчаарда Барыын-Хемчиктиң Барлык-Аксында «Бедик бажыңга» ажыттынган школага сургуул өөрүм-биле кады орус үжүкке үндезилеттинген баштайгы чаа бижикти номчуп, аалдарывысче чагаа бижип турар кылдыр шору өөренип алган мен. Ынчан төрелдеримче бижип турган чагааларым «үүжелеңи» берген, хавы безин частынмаан чыглы берген чытканын чайын баргаш көрген мен. Чагаа номчуптар хире бижик билир кижи турган эвес. Ол үеде мээң төрелдерим, өске чүс-чүс араттар ышкаш, база-ла үжүк-бижик билбес, «политиктиң даштында» караңгы-бүдүүлүк кижилер турган-на болгай.

Улус «бижээчи» деп шолалаан, моол бижик билир Сүрүң дээр кижи бистиң кожавыс турган чүве. Чайын, бир-ле катап, ол «бижээчиниң» өөнге кире бергеш, аптара кырында «Тываның араттың шыны» солунну көрүп кааш, сонуургай бердим. Карак-ла бо! Латин бижикке үндезилеп чогааттынган чаа тыва бижиктиң үжүүн ол солунда моол болгаш школага бистиң өөренип алганывыс бижик-биле очулдургаш, бо парлап каан чор.

Чаа тыва бижикке өөренип алыксаан сонуургалым киткеп, күзелим хайныгып, сеткилим далажып үнду. «Бижээчи» бо солунну меңээ хайырлап көрүңерем, чаа тыва бижиктиң үжүүн дүжүрүп бижип алгаш, дораан эккеп берейн» деп дилээримге, «хоржок, хоржок» дээш, солунну мээң холумдан ушта тырттар орта, солун орулгаш, бичии дилиндек кезээ холумда келди. «Канчаарыңар ол, «бижээчи»! Хайыран солун орлуп калды ышкажыл» деп, дыка хомудап чугааладым.

«Дүжүрүп бижип алыйн деп чүнүл? Чүнүң бижиин билир апарганың ол» дээш, мени кыжырып чемелезе-даа, солунну бежээге чедир мүн-не дилеп аптым. Амыраанымны чүге деңнээр, артында-ла ийи будум черге дегбес чыгы. Буу-хаа маңнап чанып кел-ле, чаа бижиктиң үжен ийи үжүүн кыдыраажымга дүжүрүп бижип ал-ла, шээжилеп кириптим. «Бижээчиниң» харамнанып турган солунун дораан дужаап бериптим. «Кай, ындыг дүрген өөренип апкан-ла бе, оол» дээш, шооткаңзыг менче көрдү. «Ийе, өөренип аптым «бижээчи» дээш, кыдыраажымны чоргаарланып, сундум. Хөөнүг хөөн чок алгаш, «Па бо чүү деп бижиидил... ийет, ийет! Мону чаңгыс кыжын-на өөренип апканың ол чүве бе?.. Эр хей-дир сен але! Сени тенип орар кижи деп бодадым ышкажыл» дээш, арай чашпаалаан-даа хевирлиг кыдыраажымны менче сунгаш, «меңээ база дузалажыр сен, дуңмам» диди.

Шынап-ла, «Бедик бажың» школазының ачызында чаа тыва бижикти удатпаан чокта номчуп, бижип турар кылдыр өөрени шаап алдым. Бир-ле хүн суму даргазы Л. Хелик мени кел диртипкен. «Бар дээн багай, кел дээн эки». Чеде бердим. Аптаразындан «Тываның араттың шыны» солунунуң ээлчеглиг дугаарын ужулгаш, «мону номчуп көрем, оол» дээш берди.

Ук солуннуң бирги болгаш ийиги арыннары моол дылда, а үшкү болгаш дөрткү арыннары чаа тыва бижик-биле парлаттынган болду. Суму даргазы оргазындан дүжүрбес ак аадаңын часкаш, В. И. Лениниң чырыткылыг овур-хевирин кызыл будук-биле сиилип парлаан, бичежек ак дептерижигеш уштуп эккелгеш, «бо чүү тур, көрем» дээш, база-ла менче сунду. Даргавыс чаа тыва бижик хамаан чок, моол-даа бижиктиң үжүүн танывас кижи-ле болгай, ынчангаш оларын карак ажыт менче сунуп олурары ол-дур деп, иштимде бодап олура, тура халааш, дептерижигешти ийи холдап хүлээп алдым.

Чаа тыва бижиктиң үжүглели болду. Ону сонуурган, ында бижээн чүүлдерни номчуп олур мен. Дарганың «чүү тур ол» деп айтырыын харылап, демги солунну база катап сегирип алгаш, «Тыва херээжен Самбуккайның чугаазы» дээн чүүлдү улуг-ла үн-биле, арай көөргеттине аарак, дыңналдыр номчуп эгеледим. Улус оон-моон чыылза-чыылза, өг иштн шыгырт дола берди, а даштын өг чанында улуг-биче кижилер-ле хөй. Оларның аразында улуг салдыг Дүнчүн, Үүргене, «Чоон-Кара», «Тепек-Кара» баштаан ак баштыг өгбелер база олурупкан, бургурады таакпылап, кичээнгейлиг дыңнаан ордар.

Революстуг нам болгаш чазактың, ылаңгыя Улуг Октябрьның ачызында ат-шола чок, «Таңдының самдарлары» диртип чораан тываларның ам кээп, чаа үжүк-бижиктиг апарганынга тыва араттарның ынчаарда амырап өөрүп, чоргаарланып байырлап турганын ам-даа уттпас мен ийин. Ол чайдан эгелээш-ле, чаа тыва бижикке өөренирииниң бөлгүмнери чер болганынга, аалдар санай тургустунуп, чаа бижикке өөренир дээн шимчээшкин бир-ле шуурган дег, бүгү Тываны хаара тудуп, массалыы-биле калбарып турган.

Удаваанда хаяларга, калбак даштарга, оруктарга, элезиннерге, өглерниң хаалгаларынга болгаш ыяштарга тыва бижиктиң янзы-бүрү бижимелдери чайгаар тыптыгылап келген болгаш чоннуң чагаа-харылзаазы улам делгерээн. «Тываның араттың шыны» солуннуң дугаарлары өгөреге санында тарай берген.

Школавыска өөредилге чылын чаа тыва бижикти өөренири-биле эгелээн бис. «Бедик бажың» школазының сургуулдары 30 оолдар, кыстар чаа бижикти чайгы дыштанылгазының үезинде шуптузу-ла саат чокка бижип турар кылдыр өөренип алганынга Бакук башкы дыка өөрүп, бистерни аажок мактап турар чүве. Башкывыстың даалгазы-биле, бирги болгаш ийиги класстарга чаа тыва бижик кичээлдерин эрттирип, «башкылап-даа» турган бис. Чүге дээрге ол үеде бистиң школавыска чүгле чаңгыс эргелекчи башкы ажылдап турган болгаш, дөрт класска кичээл эрттирери башкывыска дыка берге турган.

1930 чылда чогааттынган чаа бижиктиң тыва улустуң экономиктиг болгаш социал база эртем-культура хөгжүлдезинге кайы хире шиитпирлиг рольду ойнааны бөгүн магадап, сеткиливис ханган чугаалажып турар-дыр бис. Тыва улустуң караан чырыдарынга улуг ажылды бүдүрген «баштыларның башкызы» профессор А. Пальмбахтың болгаш үжүк-бижик чок, дүмбей караңгыга чораан тываларны чаа бижикке өөредип, хөгжүлдениң чырыткылыг оруунче эдертип каан тыва бижиктиң хоочуннарының тыва улустуң мурнунга үнелеп четпес ачы-хавыязын, тыва бижиктиң юбилейинде чүрээмниң ханызындан өөрүп демдеглеп турар мен.

А. БОРБАК-ООЛ,
башкы.

СИЛЕРНИҢ ХУУДА ҮЛЕГЕРИҢЕР

Ажы-төл, аныяк-өскенниң кижизидилгезиниң айтырыы — бистиң келир үевистиң дугайында сагыш човаашкыны болур. Ажы-төлдүң кандыг кижи болуру, хамыктың мурнуунда, ада-иезинден кол хамааржыр. Төрүттүнген хүнүнден эгелээш, уруг өг-бүлениң салдарынга өзер. Ооң баштайгы бодалдары, билиглери өг-бүлеге тыптып, аажы-чаңы база аңаа хевирлеттинер.

Бичии уруглар өттүнүүчел болур. «Өттүнүүчел чорук кижиниң угаап бодаар шинээзиниң кошкаа-биле холбашкан» — деп, Н. К. Крупская бижээн. Уруг кым-бир кижиниң — акызын, артык күштүг болгаш угаанныг эжин, ада-иезин өттүнер. Чамдыкта таарымча чок чүүлдерни өттүнер бээр. Чүвениң билбези-биле амыдыралды хандыр угаап шылавазы-биле уруг долгандыр турар кижилерниң кылган чүүлдерин өттүнер. Чаш уруглар улуг улусту медерел билбейн өттүнер болза, элээди уруглар медерелдиг-биле өттүнер. Мындыг болганда улуг улустуң корум-чурум чок чоруу, өг-бүлеге каржы аажы-чаңы уругларга багай салдарлыг.

Ада-иениң бодунга негелдези, өг-бүлезинге хүндүлели, бодунуң базым бүрүзүн ада-не ёзу-биле хынаары — кижизидилгениң баштайгы болгаш эң кол аргаларының бирээзи болур. «Кижизидикчиниң бодунда улуг четпестер бар болза, кандыг-даа бижимел тайылбыр дузалап шыдавас» — деп, улуг совет педагог А. С. Макаренко бижээн.

Өг-бүлеге үлегерлиг чаагай чаңчылдарже, культурлуг чурумче ада-иелер бир дугаарында кичээнгей салыр ужурлуг. Бо дугайында уругларга сагыш човангыр болурунуң кайгамчыктыг үлегерин кижи төрелгетенниң улуг генийи Карл Маркстың өг-бүлезинге үлегер-чижээнден өөренири чугула. Ол уругларынга ханы ынак чораан. Хостуг үе-шагын уруглары-биле кады эрттирер. Ооң үш уруглары ажылчын шимчээшкиниң идепкейлиг киржикчилери, шылгараңгай кижилер чораан болгай.

Үлегер-чижээн бистиң ханызы-биле болгаш ынанныштыг-биле өөренип чоруурувус Ульяновтарның өг-бүлезинге бүгү делегейниң ажылчы чоннарының ынак башкызы, эң баштайгы социалистиг күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленин төрүттүнүп, өзүп келгенин билир бис. Ильичиниң авазы Мария Александровна бодунуң бүгү хостуг үезин ову ханы хүндүлээр уруглары-биле эрттирер турган. Ол өг-бүлениң бүгү-ле кежигүннери боттарын хүндүлежир, аразында найыралдыг чораан.

Ада-иелерге

Ада-иелер чүгле боттарының уругларын эвес, харын оларның эш-өөрүнүң кижизидилгезинге база кичээнгейни салыр ужурлуг. Бо талазы-биле Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазында чамдык өөреникчилерниң ада-иелерин чижеглеп болур. Мээң удуртканы класымда Уранаңның өөредилгези болгаш чуруму өскелерге үлегерлиг. Оон адазы Доржу Адыг-оол өске-даа эш-өөрүнүң уругларын кижизидер дээш дыка хөй чүвелерни кылып, бүгү күжүн, сагыш-сеткилин салып чоруур. Ооң хууда үлегери аныяк салгалга улуг салдарлыг боор турарын көрүп, билгеш мен. Долаананың адазы Доңгак Мижит-оол бодуу кодээ Совет күүскомунуң секретарында ажылдап турар, уругларының кижизидилгезинге, өөредилгезинге кызымак, күш-ажылга ынак, өске эш-өөрүнге дузааргаачал кылдыр чаңчыктырган. Маңаа ада-иениң кылып чоруур ажылы, өске уругларның өөредилгези болгаш кижизидилгези дээш сагыш салып чорууру база оларның хууда үлегер-чижээ онза салдарлыг боор турар. Ол ышкаш бодунуң-даа хөй уругларын азырап кижизиткен, өскелериниң-даа ажы-төлүн хөй чылдарда өөредип келген хоочун башкы Салчак Бадыевич Майныңның биче сеткилдии, бодүүнү, ажылга кызымаа ону билир чоннга улуг салдарны чедирип келген. Бодувун уругларының өөредилгези болгаш кижизидилгези дээш бүгү күжүн, сагыш-сеткилин салып чорууурлар хөй. Ындыгларга школа ажылчыны Саая Кызыл-Уруг, чолаачы Хертек Хажыт база хамааржыр.

Чамдык ада-иелерниң уругларының өөредилгези кошкак, онаалга күүсетпес, чурум үрээр, кичээлдерден озалдаар болгулаар. Бо чоруктуң кол чылдагааны ада-иениң ажы-төлүнге кичээнгей чогунда болуру ылап-ла шын. Чамдык ада-иелер уругларын школадан дашкаар үеде сула салыптар. Оларның кымнар-биле аралажып, чүнү кылып чорууурун херекке албас. Бир чамдыкта уругларын эмин эрттир бастыры шын эвес. Эштери-биле ойнааш, чанып кээр үезин утканы дээш ийикпе азы кандыг-бир кылдырткан чүвени өскээр кылып, үрепкени дээш бичии кижини дорамчылап, эттей-даа бергилээр. Ол дээрге кижизидилге эвес, харын хоралыг чорук-тур. Бистиң суурда Х-ның оглу В. чажындан-на адазының арагалаашкынын көрүп, кээргенчиг нези дорамчылаарынга сеткили хомудап өзүп келген. Ооң бодун ап чорууру өске өөреникчилерден ылгалдыг. Аажы-чаңы хаалчак, чүве чугаалаарындан сестир, эш-өөрүнден хоорук, сеткили хомудаачал. Бо оолду чоорту эде кижизидери башкыларга дыка берге болган. Хамык бүрүү чүгле ада кижиниң каржы, хажагай аажы-чаңында.

Чамдык ада-иелер аажы-чаң культуразы деп чүл дээрзин билбейн чоруур. Оларның чамдызы культурлуг аажы-чаңны өг-бүлеге эвес, хуралдарга, шии, концерт болган черлерге, хөй-ниитиниң албан черлеринге бодун туттунуп, чурумну сагыыры кылдыр бодаар. Бо дээрге херек кырында хамааты кижи бүрүзүнүң хүлээлгези-дир. Олар өг-бүлезинге база шак-ла ындыг болур ужурлуг. Ада-иениң аажы-чаңы топтуг, культурлуг болза, уругларны чараш аажы-чаңга кижизидериниң эргежок чугула негелделери ам-на боттаныр. Уругларын, «чүнү эки, чүнү багай» дээрзинге өөредирде ада-иениң хууда үлегер-чижээ бирги черде турар ужурлуг. Ол чорук уругнуң эки болгаш багай аажы-чаңны медерелдиг-биле ылгап билип алырынга дузалаар. Культурлуг аажы-чаң хамыктың мурнунда кижиниң эвилең-ээтиинден көстүр. Эвилени дээрге, кижи дээш сагыш човангыры, бүгү кижилерге эки күзээри, дуза кадыксаары болур. Ол ышкаш бодунуң ажыл-херээн эчизинге чедирери болур.

С. ДЕСПИЛЕК,
башкы.

АНЫЯК ТРАКТОРИСТ

Тожуда «Май 1» совхозтуң механизаторларының аразында Алексей Бичейбен аныяк тракторист. Ол бодунуң ажылынга бердингенинден эш-өөрү хүндүлээр, өскелерге үлегерлиг.

Бичейбенниң ажылы шагның кайы-даа үезинде үзүктелбес. Чайын мал чеминиң белеткелинге киржир, кыжын малчыннарже сиген сөөртүр, чазын, күзүн чер аңдарылгазынга ажылдаар. Кызылдың механизация училищезин 1976 чылда дооскан үезинден бээр ол «Май 1» совхозка ажылдап келген, ооң улуг-норма күүсетпейн барганы чаңгыс-даа болбаан.

Амгы үеде Алексей Бичейбен сүт-бараан фермазынче мал чемин сөөртүп турар.

Д. АЙР-САНАА.

АГААР

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы барыын талакы районнарга 28—33, өске арткаңнарынга 18—23 градус соок болур.

Кызылга агаарның температуразы 30—32 градус соор.

КАИ-ниң дыңнадыы

ТҮҢНЕЛ КАНДЫГЫЛ?

Оруктарга автотранспорт озал-ондаа болдурбазы-биле ону баш удур чайладыр айтырыгны СЭКП Кызыл хоорkомунуң бюрозунга, хоорkүүскомунуң хуралдарынга эрткен чылын чаңгыс удаа эвес чугаалажып турган. Ук айтырыгны хоорайның бүгү автобүдүрүлгелериниң удуртукчуларының кичээнгейинге доктаамал тургузуп келген. Кызыл хоорkүүскомунуң иштики херектер килдизиниң КАИ ажылдакчыларының автотранспорт озал-ондаа болдурбас талазы-биле 1979 чылда кылып чоруткан ажылдарын кыскавы-биле көрээли.

Кызыл хоорkүүскомунуң чанында тургустунган комиссия КАИ ажылдакчылары-биле кады хоорайга болгаш ооң девискээринге автотранспорт озал-ондаа болдурбас талазы-биле эрткен чылын профилактика ажылын күштелдирип, тодаргай хемчеглерни ап чоруткан. Ооң түңнелинде хоорайга тускайжыттынган дружиналарның ажылы көскүзү-биле экижээн. КАИ-ниң аныяк инспекторларының отрядын эрткен чылын тургускан. Чайын олар уругларга орук шимчээшкиннериниң чурумун өөредип, тайылбырлап турар. Хоорайның школаларында уругларга орук шимчээшкиннериниң дүрүмүн өөредир ажыл ниитизи-биле багай эвес тургустунган. КАИ инспекторлары хөй-ниитиниң күжү-биле «Пионер», «Каа-Хем» болгаш «Восток» кинотеатрларга орук шимчээшкиннериниң дүрүмнеринге хамаарыштыр өөредиглиг викториналарны, лекторийлерни доктаамал организастап турар. Ол-ла айтырыгга хамаарышкан 240 ажыг лекция, беседаларны хоорайның бүдүрүлгелеринге, албан организацияларынга номчуп, 570 кинофильмни көргүскен.

КАИ инспекторлары профэвлечүлелдиң ажылдакчыларының киржилгези-биле хоорайның бүдүрүлгелериниң, албан организацияларының местком даргалары-биле орук шимчээшкиннериниң дүрүмнеринге хамаарышкан семинарны организастаан. Хөй-ниитиниң күжүнге даянып, автооруктарга рейд-хыналдалар, хайгааралдар чорудар айтырыгны КАИ ажылдакчылары чугулалап көрүп турар.

Оруктарга автотранспорт озал-ондаа болдурбас талазы-биле тодаргай хемчеглер алдынып турза-даа, орук шимчээшкиннериниң чурумун үрээр, транспорт озал-ондаа кылыр чоруктарның саны шоолуг-ла кызырылбаан. 1979 чылда хоорай девискээринге 115 орук-транспорт озал-ондаа болган, 1978 чылга деңнээрге 4 озал-ондак эвээжээн, ындыг-даа болза озал-ондактың болгаш кемдээн, амы-тынындан чарылган кижилерниң саны эвээжевейн турар.

Хоорайның чамдык бүдүрүлгелериниң удуртукчулары чолаачылар ортузунга кижизидилге ажылын негелдеге дүүштүр тургуспайн турар. Ынчангаш дыка хөй чолаачылар транспортту ээрик башкарып, озал-ондакты кылып турарлар. Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазаларындан, № 1,2 АТБ-лерден болгаш өске-даа бүдүрүлгелерден 42—62 чедир чолаачы эрткен чылын янзы-бүрү чылдагааннар-биле транспорт башкарар эргезин казыткан. Автобүдүрүлгелерниң механиктериниң кошкак ажылын база айтыры чугула. Чолаачыларның гаражтан кажан үнгенин, машинаны кажан тургусканын хынап, хайгааралга албайн турарлар.

Кызыл хоорkүүскомунуң КАИ ажылдакчылары 1979 чылда кылдынган ажылдарны түңнеп, четпестерни шугумчулекчи ёзу-биле көрүп, хоорайның авто-оруктарынга транспорт озал-ондаан болдурбас дээш кызымак ажылдаарлар.

В. БРЮХАНОВ.
Кызыл хоорkүүскомунуң ИХК-зиниң КАИ начальниги.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 6-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — **«Үе».** Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — **«Аныяктарның чогаадылгазы».** 11.35— **«Эриктер».** Хөй серияалыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 12.40 — **«Кино аян-чоруктар клуву».** 13.35 — **«Хөглүг постучалочкалар».** Фильм-концерт. 14.50 — Медээлер. 14.10—15.40 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

15.40 — **«Орус дыл өөренип турар бис».** 19-ку телекичээл.

МОСКВАДАН

16.00 — Медээлер. 16.20 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнер программазы: **«Бистиң чоргааралывыс Ростсельмаш», «Черкассы», «Печора чанында, хем чанында», «Латгал тоол».** 17.35— **«Шыдыраа школазы».**

КЫЗЫЛДАН

18.05 — **«Культура болгаш амыдырал».** Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

18.35 — **«А. Н. Островскийниң амыдыралы».** 1-ги дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.45—19.55 — Телемедээлер. 20.10 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — **Бөгүн делегейде.** 20.30 — Совет ыр концерти. 20.50— **«Кижи болгаш хоойлу».** Дамчыдылганы юридиктиг эртемнерниң доктору М. М. Бабаев чорудар. 21.20 — **«Эриктер».** Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 6-гы сериязы. 22.30 — **«Үе».** Информастыг программа. 23.05 — **«РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Семеняка танцылаар».** Фильм-концерт. 00.00—00.15 — **Бөгүн делегейде.**

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05 — **Харылаңар, горнистер!».**

КЫЗЫЛДАН

18.35 — **«Дилелгелер болгаш ажыдыышкыннар».** Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

19.45 — **«Спорттуң хөй хевирлери-биле таныжынар».**

КЫЗЫЛДАН

20.15 — 20.45 — **«Ленин, чурээвистер».** Документалдыг фильм.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

«ЕНИСЕЙНИҢ» ТИИЛЕЛГЕЗИ

Республика найысылалының чурттакчылары ажыл шагының доостуг үезинде Н. Гастелло аттыг паркта «Хүреш» стадионунда кылган катокка чуңгулаарынга ынактар. Ында дыштанып келгеннерге таарымчалыг байдалдарны тургускан. Коньки хөлезилеп алыр черни ажыткан. Ында 100 ажыг ээжеш ботинкалыг конькилер бар. Аңаа ооң ажыттынганындан бээр муң ажыг кызылчылар болгаш ооң аалчылары кээп, хостуг шагында чуңгулап, эки дыштанып алганнар.

Ол катокка чүгле дыштанукчылар чуңгулап турар эвес, а харын республика, хоорай чергелиг маргылдаалар база доктаамал болуп турар. Ындыг маргылдааларның бирээзи эрткен дыштаныр хүннерде аңаа болуп эрткен.

Бо удаада аңаа мячилиг хоккейге Кызыл хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш маргылдаазы ийи хүн үргүлчүлээн.

Спортчу демиселдиң түңнел оюнунда № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачыларының, септекчилериниң болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының «Енисей» командазы биле Кызылдың уран чүүл училищезиниң сургуулдарының шилиндек хоккейжилери ужурашкан.

1979 чылда «Спартактың» хоорай болгаш республика чемпиону «Енисей» командазының хоккейжилери бо удаада база артык күштүүн, ук маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, сургуулдарның командазын 7:4 санга чиигибиле үткан. Команданың ойнакчыларындан чолаачылар Николай Галтыкмашев, Владимир Осипов, септекчи Валерий Паргин олар аваангыр кадыгаштар, чараш оюнну көргүскеннер.

Тиилекчи команданың ойнакчылары «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш республика маргылдаазынга киржир эргени чедип алган. Ол маргылдаа февральдың 8-те Ак-Довурак хоорайга эгелээр.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: «Енисей» командазы биле уран чүүл училищезиниң сургуулдарының оюнунуң үезинде.
Авторнуң фотозу.

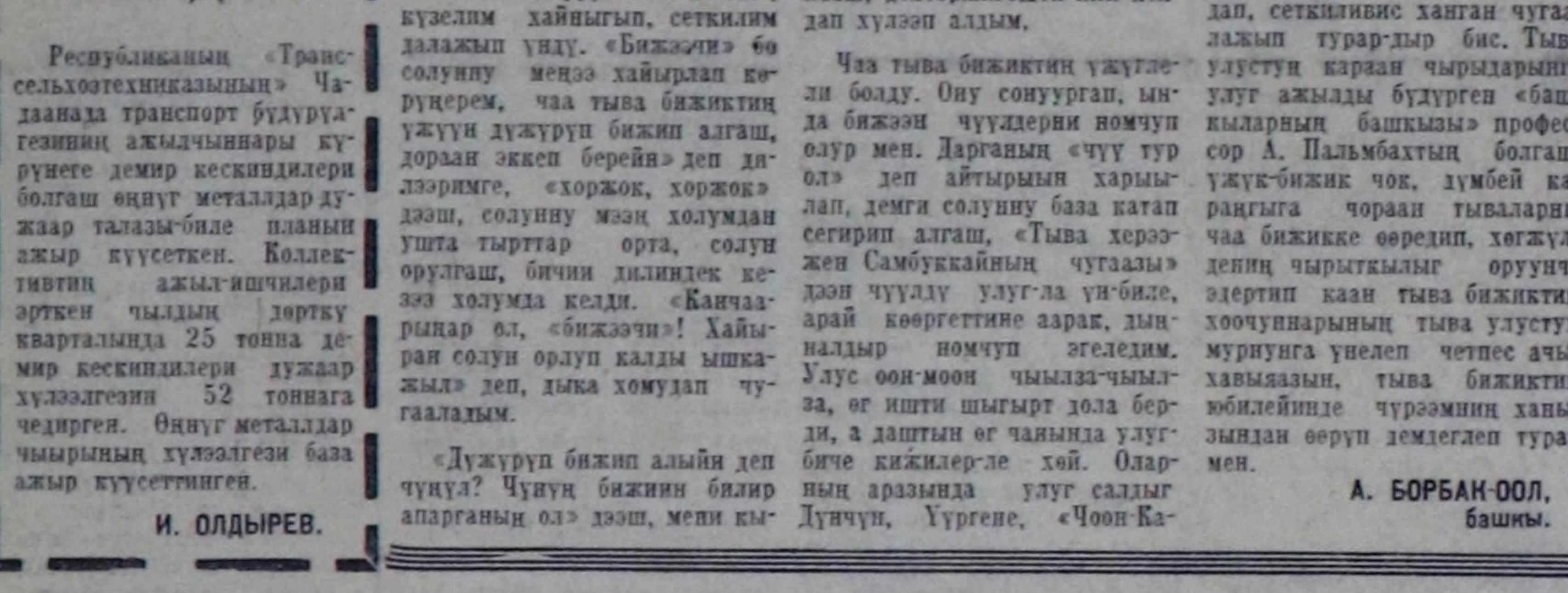

«КАШПАЛДЫҢ ЭЗИРИ» ШАҢНАЛ ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң спорт чөвүлели «Кашпалдың эзири» шаңнал дээш тыва хүрешке, шыдыраага, волейболга болгаш баскетболга район маргылдаазын эрткен дыштаныр хүннерде Ийме суурга организастап эрттирген. Ол маргылдаага Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг», Барыын-Хемчиктиң «Барлык» совхозтарының спортчулары база киришкеннер.

Тыва хүрештиң эң чиик деңзизинге Ийеден Борис Монгуш, 64 килограммга «Тыва» совхозтуң тудугжузу Николай Монгуш, 72 килограммга Чадааның № 463 КМК-зының чазаныкчызы Николай Ондар болгаш аар деңзиге «Суг-Хөл» совхозтуң спортчузу Николай Сынан-оол бирги черлерни ээлээннер.

Волейбол маргылдаазынга «Барлык» совхозтуң оолдары чаңгыс-даа командага уттурбайн чемпионнаан. Хөндергей суурнуң спортчулары баскетболга бирги черни ээлээн. Шыдыраага Карл Маркс аттыг совхозтуң командазы тиилекчи болуп үнген.

Маргылдааның түңнелинде тыва хүрешке 64 моогенниң хүрежин чон улуг сонуургал-биле көрген. Маңаа спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастерлери Николай Сыкан-оол шүглен, а Николай Ондар ужуурлешкен.

Карл Маркс аттыг совхозтуң спортчулары команда талазы-биле бирги черни алгаш, «Кашпалдың эзири» шаңналдыг тускай кубогун чаалап алган.

Н. САТ,
ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары.

1940 чылдан бээр партия кежигүнү, күш-ажылдың хоочуну

Даниил Дончунович
КОМБУ-СЮРЮННУҢ

[illegible] Эрзин районнуң «Мөрен» совхозунуң [illegible] партком болгаш ажылчын комитеттиң [illegible] кежигүннеринге [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ

Кино

ФЕВРАЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Меңн кагба, Амира» 9.30, 11.30, 13.10, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Черликсаан Барыын чүкте» 10.10, «Савойяның оорлары» 11.20, 13.10, 15.00, 18.40, «Эрги хевирниң комедиязы» 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Төрээн чуртум сактып тур мен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алгыш-кырыш кашпалы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарьның 2-23-55, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17865. Чагыг № 68

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном-үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00815.